

Skolöverstyrelsen

Läroplan för kommunal och statlig utbildning för vuxna

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIBLIOTEK

100159 1369

TILLHÖR REFERENSBIBLIOTEKET
UTLÅNAS EJ

L⁸²
WUX

Allmän del

SÖ:s
publikation
Läroplaner
1985:7
1985:8

BIBLIOTEKET
MÖLNDALE

Läroplan
15

och riktlinjer m.m.

TEK·GÖTEBORGS·UN

sförlaget
OLM

h beställningsadress:
n
ldning
OLM

BIBLIOTEK·GÖTEBORGS·UNIVERSITETS·S

RE ner

Pedagogiska biblioteket

Ex. 3

© 1985 Skolöverstyrelsen och Liber Utbildningsförlaget

ISBN 91-40-71502-7 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Bohusläningens Boktryckeri AB, Uddevalla 1985

Innehåll

Förordning om läroplan för kommunal och statlig utbildning för vuxna 4

Inledning 6

1 *Kommunal och statlig utbildning för vuxna 6*

2 *Grundläggande bestämmelser 7*

3 *Läroplanen och dess delar 8*

4 *Lokala arbetsplaner 8*

Mål och riktlinjer 9

1 *Mål och målgrupper 9*

1.1 Allmänna mål för vuxenutbildningen 9

1.2 Särskilda mål för komvux 10

1.3 Målgrupper för komvux 10

1.4 Prioritering mellan utbildningar inom komvux 10

1.5 Särskilda mål för grundvux 11

1.6 Målgrupper för grundvux 11

1.7 Särskilda mål för SSV 12

1.8 Målgrupper för SSV 12

1.9 Prioritering mellan utbildningar inom SSV 12

2 *Komvux uppbyggnad 13*

2.1 Beslut om utbildning 13

2.2 Fristående kurser 14

2.3 Kursernas uppbyggnad 14

2.4 Grunddel och fördjupningsdel 15

2.5 Lokala arbetsplaner 16

2.6 Stödande och elevvårdande insatser 17

3 *Allmänna riktlinjer för verksamheten 19*

3.1 Utgångspunkter 19

3.2 Kunskapssyn – inlärning 20

3.3 Attityder, normer och värderingar 21

3.4 Personlighetsutveckling 22

3.5 Saklighet och allsidighet 22

3.6 Kommunikationsfärdigheter 23

3.7 Ämnesövergripande frågor 24

3.8 Vuxenstuderande med särskilda behov 25

3.9 Studie- och yrkesorientering 27

4 *Metoder och arbetsformer 30*

4.1 Deltagarmedverkan och ansvarsfördelning 30

4.2 Inskolningsperiod 30

4.3 Studieplanering. Urval av stoff 32

4.4 Kursplanering och återkommande kursvärdering 33

4.5 Arbetsformer 33

4.6 Hemarbete 34

4.7 Läromedel 35

4.8 Redovisningsformer, betygsättning och annan utvärdering 36

4.9 Betygsdokument 37

5 *Grundskolekurser inom komvux 38*

5.1 Ämnen 38

5.2 Antalet lektioner 39

5.3 Delning av grundskolekurser i undervisningsgrupper 39

5.4 Slutbetyg 39

6 *Gymnasieskolekurser och särskilda yrkesinriktade kurser 40*

6.1 Ämnen 40

6.2 Antalet lektioner 41

6.3 Indelning i etapper och delmoment 42

6.4 Särskilda yrkesinriktade kurser 42

6.5 Inbyggd utbildning 43

6.6 Delning av gymnasieskolekurser i undervisningsgrupper 44

6.7 Betygsättning 45

6.8 Avgångsbetyg av olika slag 46

7 *Grundutbildning för vuxna 51*

7.1 Inledning 51

7.2 Grundvux uppbyggnad 52

7.3 Allmänna riktlinjer för verksamheten 54

7.4 Metoder och arbetsformer 55

8 *Statens skolor för vuxna (SSV) 57*

8.1 Inledning 57

8.2 Distansundervisningens uppbyggnad 58

8.3 Allmänna riktlinjer för verksamheten 58

8.4 Metoder och arbetsformer 59

Förordning om övergång till nya timplaner m.m. i kommunal och statlig utbildning för vuxna 62

Förordning om läroplan för kommunal och statlig utbildning för vuxna

1985-05-15

SÖ:s publikation
Läroplaner 1985:7
Utkom från
trycket den
1 juli 1985

Regeringen föreskriver¹ följande.

1 § I en läroplan för sådan kommunal och statlig utbildning för vuxna som avses i vuxenutbildningslagen (1984:1118) skall såsom allmän del ingå

1. inledning,
2. mål och riktlinjer,
3. timplaner,
4. kursplaner.

I läroplanen skall dessutom ingå kommentarmaterial.

2 § Läroplanen benämns 1982 års läroplan för kommunal och statlig utbildning för vuxna (Lvux 82).

3 § Inledningen samt mål och riktlinjer skall ha den lydelse som framgår av bilaga till denna förordning.

4 § Av 1 kap. 12 § vuxenutbildningsförordningen (1985:288) framgår att timplanerna och kursplanerna samt kommentarmaterialet fastställs av skolöverstyrelsen.

Denna förordning skall kungöras i skolöverstyrelsens publikation Läroplaner.

Förordningen träder i kraft den 1 juli 1985. Genom förordningen upphävs förordningen den 11 mars 1982 om 1982 års läroplan för kommunal vuxenutbildning.

I fråga om övergången gäller särskilda bestämmelser som regeringen meddelar.

På regeringens vägnar

LENA HJELM-WALLÉN

Barbro Wickberg

¹ Jfr prop. 1983/84:169, UbU 1984/85:1, rskr 11 och prop. 1984/85:37, UbU 8, rskr 97

Inledning

1 Kommunal och statlig utbildning för vuxna

Komvux har funnits sedan den 1 juli 1968. Genom komvux kan vuxna få utbildning som svarar mot den som ungdomar får i grundskolan och gymnasieskolan. Dessutom finns särskilda yrkesinriktade kurser.

Komvux har stor betydelse inte bara för vuxna som har kort utbildning. Komvux gör det också möjligt för människor att efter några års yrkesverksamhet komplettera sin tidigare utbildning eller skaffa sig en utbildning med annan inriktning. På detta sätt kan komvux fungera som ett led i en återkommande utbildning. Komvux har utnyttjats arbetsmarknadspolitiskt för att ge utbildning till arbetslösa eller till dem som hotas av arbetslöshet.

Både kommuner och landstingskommuner får anordna komvux. Landstingskommunerna får dock enbart anordna kurser på gymnasial nivå inom områdena vård, jordbruk, skogsbruk och trädgårdsnäring.

Komvux består av fristående kurser, vilka vanligen anordnas som koncentrationsläsning. De studerande kan välja att läsa kurserna var för sig eller kombinera dem bl.a. så att de leder fram till en fullständig kompetens motsvarande den som ges i grundskolan eller gymnasieskolan.

Komvux var till en början huvudsakligen en fritidsutbildning på kvällstid. Under 1970-talet har emellertid reformer på andra områden kommit att i viss mån förändra komvux karaktär. Lagen om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning och utbyggnaden av det särskilda vuxenstudiestödet har medfört, att utbildningen inom komvux nu till stor del bedrivs på dagtid och även på heltid.

Som ett komplement till komvux finns vuxenutbildning vid statens skolor för vuxna (SSV) i Härnösand och Norrköping, som rekryterar studerande från hela landet. Studierna vid SSV bedrivs som distansundervisning med eller utan lärarhandledning vid skolorna.

Sedan 1977 åligger det varje kommun att i mån av behov anordna *grundvux*. Utbildningen vänder sig till dem som saknar grundläggande färdigheter i att läsa, skriva eller räkna. Grundvux utgör en egen skolform men skall organisatoriskt anknytas till komvux. Grundvux ingår som en naturlig del i kommunens vuxenutbildning.

SÖ har tillsyn över grundvux, komvux och SSV. Inom varje län utövas tillsynen under SÖ av länskolnämnden.

Kommunens skolstyrelse är lokal styrelse för grundvux och komvux i kommunen och landstingskommunens utbildningsnämnd är lokal styrelse för komvux som landstingskommunen anordnar. Skolstyrelserna i Härnösand och Norrköping är lokala styrelser för SSV i kommunen.

I läroplanen används genomgående uttrycket skolstyrelsen för att beteckna skolstyrelsen resp. utbildningsnämnden.

2 Grundläggande bestämmelser

Verksamheten inom grundvux, komvux och SSV utformas lokalt efter föreskrifter och riktlinjer som fastställs av riksdag och regering. Vissa förhållanden regleras dessutom genom avtal, som sluts mellan statens arbetsgivarverk eller kommunerna och olika personalorganisationer.

De grundläggande bestämmelserna om grundvux, komvux och SSV finns i vuxenutbildningslagen. Dessutom finns förordningar som regeringen utfärdar. Den grundläggande förordningen för grundvux, komvux och SSV är vuxenutbildningsförordningen. Om bl.a. inbyggd utbildning och uppdragsutbildning finns särskilda bestämmelser. Det finns också föreskrifter och allmänna råd som utfärdas av skolöverstyrelsen (SÖ).

3 Läroplanen och dess delar

I vuxenutbildningsförordningen finns föreskrifter om att det skall finnas en särskild läroplan för kommunal och statlig utbildning för vuxna (Lvux 82). Den består av två delar, en allmän del och ett kommentarmaterial. Den allmänna delen innehåller mål och riktlinjer för verksamheten samt timplaner och kursplaner.

Mål och riktlinjer, som fastställs av regeringen, utgår från de allmänna mål för vuxenutbildningen och de särskilda mål för komvux, grundvux och SSV som har antagits av riksdag och regering. I vissa fall bygger mål och riktlinjer på föreskrifter i t.ex. vuxenutbildningsförordningen. Mål och riktlinjer kan då inte läsas för sig utan måste läsas mot bakgrund av förordningen.

Timplanerna fastställs av SÖ och anger antalet lektioner för de olika kurserna.

Kursplanerna fastställs också av SÖ. De är indelade i mål och huvudmoment som beskriver undervisningens inriktning och innehåll i de olika kurserna.

Som stöd för undervisningen och för det lokala utvecklingsarbetet utarbetar SÖ *kommentarmaterial* till mål och riktlinjer och till kursplanerna. Det utges, kompletteras och förnyas fortlöpande. Det innehåller inga föreskrifter. Kommentarmaterialet belyser aktuella frågor och problem. Där diskuteras alternativa metoder att söka bemästra svårigheter och arbeta i den riktning som målen för utbildningen anger.

4 Lokala arbetsplaner

I vuxenutbildningsförordningen finns föreskrifter om att det för varje skolenhet med vuxenutbildning skall finnas en lokal arbetsplan för utbildningen. Arbetsplanen utgör en konkretisering av målen för verksamheten m.m.

Mål och riktlinjer

1 Mål och målgrupper

1.1 Allmänna mål för vuxenutbildningen

Grundvux, komvux och SSV är delar av den samhällsstödda vuxenutbildningen. Andra former av sådan vuxenutbildning är folkhögskola, studiecirkelverksamhet och arbetsmarknadsutbildning.

Vuxenutbildningen syftar till

1. att överbrygga utbildningsklyftorna och därigenom verka för ökad jämlikhet och social rättvisa,
2. att öka de vuxnas förmåga att förstå, kritiskt granska och medverka i kulturellt, socialt och politiskt liv och därigenom bidra till det demokratiska samhällets utveckling,
3. att utbilda vuxna för varierande arbetsuppgifter, medverka till arbetslivets förändring och bidra till full sysselsättning och därigenom främja utveckling och framsteg i samhället samt
4. att tillgodose de vuxnas individuella önskemål om vidgade studie- och utbildningsmöjligheter och att ge dem tillfälle att komplettera ungdomsutbildningen.

Kommuner och landstingskommuner skall verka för att vuxna deltar i utbildning och ansvarar för att vuxna informeras om de utbildningsmöjligheter av olika slag som samhället erbjuder de vuxna.

1.2 Särskilda mål för komvux

Komvux skall medverka till att förverkliga vuxenutbildningens allmänna mål genom att erbjuda vuxna kompetensriktad utbildning. Det sker genom att komvux

1. anordnar utbildning såväl för kompetens i enstaka ämnen som för fullständig kompetens motsvarande den som ges i grundskolan eller gymnasieskolan,
2. förmedlar kunskaper i det egna yrket eller utbildar för ett nytt yrke genom att anordna utbildning motsvarande sådan som ges i gymnasieskolan eller enligt kursplaner som fastställts efter samråd med arbetsmarknadens parter.

1.3 Målgrupper för komvux

Komvux vänder sig till alla vuxna som har behov av kompetensriktad utbildning på grundskole- och gymnasieskolenivå.

Komvux skall framför allt erbjuda utbildning till dem som tidigare fått minst av utbildningsresurserna i samhället. Information och rekrytering skall därför i första hand inriktas på korttidsutbildade, resurssvaga och socialt utsatta personer.

En annan viktig målgrupp för komvux är vuxna som vill gå ut i arbetslivet och yrkesverksamma personer som har behov av att komplettera sitt yrkeskunnande eller vill förändra sin situation i arbetslivet.

Ytterligare en målgrupp för komvux är människor som behöver komplettera sin tidigare utbildning och skaffa sig behörighet för fortsatta studier.

1.4 Prioritering mellan utbildningar inom komvux

När resurserna att anordna utbildning inom komvux är begränsade, bör en prioritering göras mellan olika kurser. Med hänsyn

till de allmänna målen för vuxenutbildningen och till de särskilda målen och målgrupperna för komvux bör utbildningarna inom komvux prioriteras i följande ordning, om inte annat följer av särskilda föreskrifter:

1. överbryggande utbildning motsvarande den som ges i grundskolan samt arbetsmarknadsinriktad utbildning, dvs. sådan allmän och yrkesinriktad utbildning som är ägnad att tillgodose ett behov på arbetsmarknaden,
2. behörighetskomplettering, dvs. utbildning som ger formell behörighet och reell kompetens för högskolestudier,
3. överbryggande utbildning motsvarande annan utbildning som ges i gymnasieskolan.

1.5 Särskilda mål för grundvux

Grundvux skall medverka till att förverkliga vuxenutbildningens allmänna mål genom att erbjuda vuxna grundläggande utbildning som

1. förmedlar kunskaper och färdigheter som är oundgängliga för den enskilde i samhället och som kan utgöra grund för yrkesutövning och vidareutbildning,
2. utvecklar deltagarnas förmåga att kritiskt undersöka sin egen situation och det omgivande samhället och stimulerar dem till att medverka i samhällets utveckling.

1.6 Målgrupper för grundvux

Grundvux vänder sig till alla vuxna vars kunskaper och färdigheter i läsning och skrivning på det egna språket eller i räkning inte når upp till den nivå i dessa avseenden som normalt uppnås på grundskolans mellanstadium. Vuxna som behöver undervisning motsvarande särskolans har inte rätt till grundvux.

1.7 Särskilda mål för SSV

SSV skall som ett komplement till komvux medverka till att förverkliga vuxenutbildningens allmänna mål genom att i form av distansundervisning erbjuda vuxna kompetensinriktad utbildning av samma slag som den som ges inom komvux.

1.8 Målgrupper för SSV

SSV vänder sig till vuxna som är behöriga att tas in i komvux men som av något skäl inte lämpligen kan delta i motsvarande utbildning där. Distansundervisning är en svår studieform som kräver studievana och självdisciplin. Därför bör den främst erbjudas vuxenstuderande med viss studievana. Den bör inte erbjudas som ett förstahandsalternativ till korttidsutbildade, resurssvaga och socialt utsatta personer.

Distansundervisning i kombination med internatsammandragningar kan vara en lämplig studieform för vissa handikappade vuxna.

1.9 Prioritering mellan utbildningar inom SSV

Samma prioriteringar mellan utbildningar, som gäller för komvux, skall i princip gälla för SSV, som dock i första hand skall erbjuda utbildning som inte kan komma till stånd inom komvux med tillräcklig spridning och regelbundenhet. SSV har därmed ett särskilt ansvar när det gäller utbildning i mindre vanliga ämnen och kurser. Den utbildning som är vanlig i komvux skall alltså inte dominera vid SSV.

SSV skall också efter beslut av SÖ utforma och pröva nya yrkesutbildningar för glesbygdens behov, för udda yrken och för nya näringsgrenar och verksamhetsområden.

2 Komvux uppbyggnad

2.1 Beslut om utbildning

Vilken utbildning som skall anordnas i en kommun bestäms av skolstyrelsen. Det är viktigt att utnyttjandet av tillgängliga resurser för komvux bygger på en noggrann inventering av lokala utbildningsbehov, att informationen om utbildningsmöjligheterna når fram till dem som har störst behov av utbildning och att rekryteringen inriktas på grupper där andelen korttidsutbildade kan förväntas vara stor. Kommunerna har ett stort ansvar för att verksamheten i komvux bygger på dessa fördelningspolitiska grunder.

Före beslut om att anordna yrkesinriktad utbildning skall skolstyrelsen samråda med arbetsmarknadens parter. Samrådet bör gälla både inriktningen och omfattningen av utbildningen.

Skolstyrelsen bör också samverka med kringliggande kommuner. Det åligger länskolnämnden att ta initiativ till regelbundna samråd i länet om planeringen och genomförandet av verksamheten dels i gymnasieskolan, komvux och AMU, dels i komvux i olika kommuner. Det sistnämnda samrådet bör kunna underlätta för kommunerna att erbjuda en större bredd i utbildningen än vad varje kommun själv kan åstadkomma. I samrådet bör också vuxenutbildningsnämnden delta.

För att en kurs skall få påbörjas krävs att antalet studerande beräknas varaktigt uppgå till lägst tolv, i glesbygd åtta. Deltagarunderlaget kan emellertid vara litet, t.ex. i ovanliga ämnen. I sådana fall kan en flerårsplanering underlätta. Det finns också en s.k. särskild delram på i regel högst 1 000 timmar per läsår och kommun som får utnyttjas för kurser med lägst fem studerande. Det är också möjligt att inom ramen för en och samma kurs anordna samläsning mellan närbesläktade ämnen eller olika etapper av ett ämne, om man lokalt enas om att det är lämpligt.

2.2 Fristående kurser

Flertalet vuxna har grundskolekompetens på grundval av det slutbetyg (motsvarande) som de fick när de avslutade sin obligatoriska skolgång. De kan emellertid behöva komplettera sina kunskaper i vissa ämnen. Många vuxna vill delta i utbildning som har direkt anknytning till deras yrkesverksamhet. Andra, som har allmän behörighet för högskolestudier genom ålder och arbetslivserfarenhet, behöver komplettera sin utbildning i ämnen som krävs för särskild behörighet. För att tillmötesgå dessa skiftande utbildningsbehov krävs flexibilitet och kombinationsmöjligheter. Utbildningen inom komvux är därför uppbyggd av fristående kurser.

Komvux omfattar utbildning som svarar mot den som ges i grundskolan och gymnasieskolan. Dessutom finns särskilda yrkesinriktade kurser och orienteringskurser för vuxenstuderande (se även avsnitt 3.8). Vanligen ingår bara ett ämne i varje kurs. De vuxenstuderande kan själva välja den kombination av kurser de har behov av för fortsatta studier eller för sin yrkesverksamhet. Kurser på grundskolenivå kan således kombineras med kurser på gymnasieskolenivå och särskilda yrkesinriktade kurser. Kurserna kan också kombineras på så sätt att de leder fram till en fullständig kompetens motsvarande den som ges i grundskolan eller gymnasieskolan.

2.3 Kursernas uppbyggnad

Ämnen förekommer inte sällan både i grundskolan och i gymnasieskolan med samma beteckning men med olika omfattning och innehåll. Ämnenas innehåll och omfattning kan också skilja sig mellan de olika studievägarna i gymnasieskolan. I komvux är i stället allmänna ämnen indelade i *etapper*. Som allmänna ämnen räknas även ekonomiska och tekniska ämnen. Etappindelningen utgår från varje ämnes struktur och karaktär. Etapperna bygger på varandra och bildar tillsammans en sammanhängande studiegång. Antalet etapper är i flertalet ämnen högst tre, i vissa ämnen fyra. Varje etapp leder till en bestämd nivå, som i huvudsak motsvarar följande kompetens:

etapp 1 grundskolans högstadium

etapp 2 ett- och tvååriga studiegångar i gymnasieskolan

etapp 3 treåriga studiegångar i gymnasieskolan

etapp 4 avslutande etapp i omfattande studiegångar i gymnasieskolan.

Många vuxenstuderande återupptar studier efter en tids yrkesarbete. De bör intas till den kurs (etapp) och på den nivå inom kursen som är lämplig med hänsyn till deras faktiska möjligheter att följa undervisningen. Eftersom etapperna i de allmänna ämnena bygger på varandra, behöver de studerande i komvux inte från början bestämma sig för hur omfattande studier i ämnet de skall ägna sig åt. De kan uppskjuta detta val, tills de har skaffat sig viss erfarenhet av studierna i resp. ämne och känner sina förutsättningar och behov bättre.

På gymnasieskolans yrkesinriktade linjer och specialkurser finns yrkesämnena som i regel är omfattande. För att underlätta vuxenstudierna är dessa ämnen inom komvux uppdelade i mindre kurser, s.k. *delmomentskurser*. Av lokal- och utrustningsskäl får vissa yrkesämnena alternativt delas upp i s.k. moduler, av vilka *modulkurser* kan byggas upp. Delmomentskurser och modulkurser kan läsas var för sig, om de omfattar ett visst lägsta antal lektioner, eller kombineras med varandra efter vissa fastställda regler (se även avsnitt 6.3). Därigenom skapas ett stort antal kombinationsmöjligheter.

För att möta bl.a. den tekniska utvecklingen och förändringar på arbetsmarknaden kompletteras utbildning motsvarande den som ges i gymnasieskolan inom komvux med *särskilda yrkesinriktade kurser*. Tim- och kursplaner för dessa fastställs av SÖ efter samråd med arbetsmarknadens parter. För varje sådan kurs anges utbildningens mål, innehåll och omfattning.

Vissa yrkesinriktade kurser bygger på tidigare utbildning eller yrkeserfarenhet inom samma område. Detta framgår i så fall av tim- och kursplanen.

2.4 Grunddel och fördjupningsdel

Vuxna har ett annat utgångsläge för sina studier än ungdomar. Många vuxna studerar ämnena med anknytning till sin yrkesverksamhet eller för att uppnå ett väl preciserat mål. Detta bör

påverka stoffurvalet. Det är inte lämpligt att alla vuxna läser samma kursinnehåll som ungdomar och inte heller nödvändigt att alla vuxenstuderande läser alla delar av en kurs i samma omfattning. För att åstadkomma en sådan anpassning till de studerandes behov och intressen delas alla kurser upp i en grunddel och en fördjupningsdel.

Grunddelen har samma innehåll för alla kursdeltagare. Där behandlas vanligen allt det stoff som de studerande behöver för att kunna gå vidare till en följande kurs (etapp). För att det skall bli utrymme för fördjupningsdelen är det nödvändigt att begränsa grunddelen.

I fördjupningsdelen väljer varje studerande arbetsuppgifter utifrån sina egna behov och intressen samt planer på fortsatt utbildning. Där får de möjlighet till fördjupning, breddning eller repetition av kunskaper och färdigheter som kursplanen syftar till. Det är alltså fråga om en individualisering där var och en av de studerande i en kurs prioriterar en del av kursen på bekostnad av andra delar. Inom fördjupningsdelen bör de studerande också ges möjlighet att välja arbetssätt. Studierna kan t.ex. utformas som problemområden eller temaarbete.

Fördjupningsdelen bör spridas över kurstiden och endast delvis förläggas till slutet av kursen.

2.5 Lokala arbetsplaner

För varje skolenhet skall en lokal arbetsplan finnas. Arbetsplanen fastställs av rektor för skolenheten. Den utarbetas av skolledningen under medverkan av lärare, syofunktionärer, övrig personal och representanter för de studerande. Det finns inga närmare föreskrifter om hur en lokal arbetsplan skall utformas eller vad den skall innehålla. Det bestämmer varje skolenhet själv. Arbetsplanen utgör en konkretisering av läroplanens mål och av de riktlinjer som skolstyrelsen med stöd av gällande föreskrifter har angett för verksamheten i kommunen. Vid utarbetandet bör man också ta till vara de forskningsresultat, erfarenheter och synpunkter som publiceras i SÖ:s kommentarmaterial. Genom att arbetsplanerna utarbetas lokalt kan de anpassas till de lokala förutsättningarna, komvux organisation och skolstyrelsens beslut om vilka

kurser som skall anordnas i kommunen. Man bör också ta till vara de möjligheter till kontakt med samhällsinstitutioner, näringsliv och kulturaktiviteter som finns i kommunen. Möjligheterna till samverkan mellan olika ämnen skall också beaktas.

Den lokala arbetsplanen utgör underlag för den kursplanering som lärarna gör i samråd med de studerande i varje kurs. Den bör också årligen ligga till grund för utvärdering av verksamheten och vid behov ses över och kompletteras.

2.6 Stödjande och elevvårdande insatser

Utöver den undervisning som ges i form av kurser inom komvux finns en särskild resurs, *schablontillägget*, som får användas för information om vuxenutbildning, uppsökande verksamhet och studiehandledning för vuxenstuderande samt för studie- och yrkesorientering, studiebesök, praktisk arbetslivsorientering, kurativa insatser, tolkning och stödundervisning i samband med komvux. Föreskrifter om beräkning av schablontilläggets storlek och om dess användning finns i vuxenutbildningsförordningen.

Schablontillägget får användas till *information* om vuxenutbildning och *uppsökande verksamhet* som vänder sig till allmänheten. Schablontillägget används även till *studiehandledning*. Därmed avses dels information om undervisningens innehåll och uppläggning före studiernas början, dels handledning av vuxna som studerar ett ämne på egen hand. Det händer att vuxna behöver utbildning inom ett område, där antalet sökande är för litet för att en kurs skall kunna starta. Det kan t.ex. gälla nödvändiga förkunskaper för en yrkeskurs eller ett ämne som krävs för behörighet till fortsatta studier eller för fullständig kompetens. I sådana fall kan den vuxenstuderande välja att studera ämnet på egen hand eller på distans vid SSV. Viss studiehandledning bör då kunna erbjudas av lärare i komvux. Den studerande får sedan dokumentera sina kunskaper och färdigheter genom särskild prövning.

Studie- och yrkesorientering (sy) till studerande inom komvux bekostas också från schablontillägget (se även avsnitt 3.9). Om skolstyrelsen beslutar att *praktisk arbetslivsorientering (prao)* skall anordnas för studerande i komvux, får schablontillägget användas även för kostnader som kan vara förknippade med prao-

verksamheten. Kostnader för *studiebesök* som ett inslag i undervisningen kan också bekostas från schablontillägget.

Schablontillägget får även användas för *kurativa insatser* och *tolkning* inom ramen för utbildningen.

Även *stödundervisning* bekostas från schablontillägget. Stödundervisning syftar till att motverka studiemisslyckanden och studieavbrott. Vuxna kan ha svårigheter att regelbundet delta i undervisningen. Stödundervisning kan sättas in som hjälp för den som har varit frånvarande från undervisningen. Stödundervisning kan också användas för att ge viss förberedande undervisning till studieovana vuxna, om detta behövs för att de skall kunna delta i den reguljära undervisningen.

Kommunerna har stor frihet att själva bestämma hur schablontillägget skall användas. Inom ramen för de ändamål som anges i vuxenutbildningsförordningen får det användas helt fritt efter lokala behov och prioriteringar så att det på bästa sätt tillgodoser de studerandes behov. Schablontilläggen för komvux och grundvux utgör en totalresurs, som får användas för alla slag av utgifter, dvs. både för personella insatser och för inköp av material. Material som bekostas av schablontillägget skall vara avsett för studie- och yrkesorientering, studiehandledning eller stödundervisning, alltså inte för användning i den reguljära undervisningen.

3 Allmänna riktlinjer för verksamheten

3.1 Utgångspunkter

Undervisningen inom komvux skall ge kunskaper och färdigheter som är likvärdiga med närmast motsvarande utbildning i grundskolan och gymnasieskolan. Den skall också erbjuda vuxna utbildning för deras yrkesverksamhet.

Utbildningen i komvux skall anpassas till de vuxnas behov och intressen. Deras olikartade bakgrund och erfarenheter är en tillgång som skall tas till vara. Deras kunskaper skall endast kompletteras i en sådan omfattning att de får en utbildning av samma kvalitet som ungdomsutbildningen. Innehållet behöver däremot inte vara identiskt.

Komvux skall i första hand rekrytera utbildningsmässigt efter-satta grupper, och undervisningens uppläggning, innehåll och arbetsformer skall anpassas till dessa gruppers behov och förutsättningar.

En grundläggande förutsättning för att åstadkomma en framgångsrik utbildning är att dess innehåll och studieförmer förmår skapa god motivation. Det är viktigt att de studerande kan se sambandet mellan de kunskaper som de tillägnar sig och tillämpningen av dessa kunskaper i livssituationen eller i yrkeslivet.

Till grund för undervisningen inom komvux skall ligga demokratiens samhällssyn och människosyn: människan är aktiv, skapande, kan och måste ta ansvar och söka kunskap för att i samverkan med andra förstå och förbättra sina egna och sina medmänniskors livsvillkor. Undervisningens innehåll och arbetsformer måste vara så utformade att de befrämjar denna samhälls- och människosyn.

Många vuxna, som inte har ägnat sig åt formella studier på åtskilda år, saknar studieträning. De har i stället skiftande erfarenheter från arbetslivet och samhällslivet. Undervisningen måste metodiskt inriktas på att förbättra de studerandes förmåga att på egen hand inhämta och tillägna sig kunskaper och färdigheter.

Den måste ge dem tillfälle att öva sig i att planera, genomföra och utvärdera sitt arbete, att utnyttja informationskällor såsom bibliotek, uppslagsverk, massmedier m.m., att systematisera, kritiskt analysera och bedöma information av olika slag och att samarbeta med andra mot ett gemensamt mål.

3.2 Kunskapssyn – inläring

Många vuxenstuderande har vid början av studierna i komvux ett dåligt självförtroende och blir därför alltför beroende av läraren. De väntar sig att läraren skall tala om för dem vad de skall lära sig. Läraren bör utgå från de förväntningar, frågor och problem som de studerande har med sig från sin vardagserfarenhet. Det är bra om läraren kan visa att sådana frågor är värdefulla tillgångar i studiearbetet och startpunkter för sökandet efter djupare kunskap.

Många vuxna har skaffat sig ett rikt mått av kunskaper och erfarenheter dels genom tidigare studier, dels i sitt yrkesarbete, i vardagslivet och som samhällsmedborgare. De har utvecklats genom att de har varit tvungna att lösa konkreta uppgifter eller omedelbara problem. Undervisningen i komvux bör ta till vara och knyta an till de kunskaper och erfarenheter som de studerande har när de börjar studierna.

De vuxna som börjar studera i komvux har ofta genom tidigare erfarenheter bildat sig en uppfattning om vad kunskap är. Många anser att man har kunskap, om man känner till en mängd fakta. Att tillägna sig kunskap blir då liktydigt med att prägla in och i minnet lagra fakta, som sedan kan redovisas vid prov och förhör. Egna erfarenheter och reflexioner betraktas av många inte som kunskap i egentlig mening. Det är därför viktigt att de studerandes uppfattning om vad kunskap är tas upp till diskussion och bearbetning redan tidigt i undervisningen. Denna diskussion bör sedan fortgå under hela utbildningen. De vuxenstuderandes självförtroende kan stärkas, om de kommer till insikt om att deras tidigare erfarenheter är av värde för studierna. De bibringas därigenom en vidgad syn på vad kunskap är.

Utbildningen inom komvux skall vara målinriktad och systematiskt uppbyggd. Den bör ge de studerande möjlighet att skapa

sammanhang i och överblick över de kunskaper de tidigare har skaffat sig och de erfarenheter de har gjort i livet. Den bör också ge dem möjlighet till fortsatt träning av de grundläggande kommunikationsfärdigheterna. De nya begrepp, kunskaper och färdigheter som de studerande tillägnat sig under studierna kan hållas levande, om de kommer till användning i vardagslivet. Det är därför viktigt att sambandet mellan inläringen under kursen och deltagarnas dagliga liv hålls aktuellt.

Eftersom komvux har till uppgift att ge en kompetensinriktad utbildning, blir för många vuxenstuderande betygsdokumentet i sig ett viktigt studiemål vid sidan av reella kunskaper och färdigheter. Strävan efter höga betyg påverkar starkt både vad de studerande koncentrerar sitt arbete på och hur de arbetar. Lärarens uppgift att betygsätta deras prestationer gör att läraren lätt får en alltför styrande roll. Det är därför angeläget att läraren och de studerande vid studieplaneringen kommer överens om vad som är viktigt i kursen och hur deltagarnas erfarenheter skall tillvaratas och deras behov bäst tillgodoses. Det är också viktigt att diskutera hur man bedömer kunskaper och färdigheter. Även de studerandes förmåga att bedöma sina egna kunskaper och färdigheter bör utvecklas liksom deras tilltro till sin egen förmåga. Skrivningar och övriga redovisningsformer, som endast tjänar till underlag för betygsättning, får inte styra undervisningen.

3.3 Attityder, normer och värderingar

I vuxenutbildningen möts oftare än i ungdomsskolan människor med olika uppfattningar grundade på personliga erfarenheter. Det kan gälla livsåskådning, politik, sociala värderingar eller moral. Det kan också gälla människosyn och historieuppfattning, stilriktningar och smak. Lärarna i komvux skall vara öppna för att skiljaktiga värderingar och åsikter framförs, men samtidigt skall de hävda demokratins grundidéer och klart ta avstånd från allt som strider mot dessa. Undervisningen skall alltså inte vara neutral eller passiv i fråga om det demokratiska samhällets grundläggande värderingar.

Undervisningen skall aktivt och medvetet påverka och stimulera de studerandes vilja att omfatta det svenska samhällets grundläggande värderingar och låta dessa komma till uttryck i praktisk

vardaglig handling. Undervisningen skall därför behandla sådana frågor som demokratins principer om tolerans, samverkan och likaberättigande mellan människorna. Att väcka respekt för sanning och rätt, för människans egenvärde, för människolivets okränkbarhet och därmed rätten till personlig integritet är en viktig uppgift för undervisningen. Den skall också aktivt verka för jämställdhet mellan kvinnor och män, för solidaritet med efter-satta grupper inom och utom landet och för innefattande av invandrarna i den svenska samhällsgemenskapen.

3.4 Personlighetsutveckling

En viktig uppgift för vuxenutbildningen – liksom för all utbildning – är att bidra till de studerandes personlighetsutveckling. Det gäller därvid bl.a. att utveckla förmågan till kritisk analys av den egna situationen och det omgivande samhället och att stimulera till att inom ramen för demokratins arbetsformer medverka till förbättringar på skilda områden.

Undervisningen har till syfte att främja de studerandes utveckling som människor och deras förmåga att aktivt ta del av och medverka i samhällets kulturliv. Undervisningen skall medverka till att de utvecklar kreativitet och kritiskt tänkande. Den skall främja solidaritet och samarbete, vilja och förmåga att ta initiativ och ansvar samt socialt och politiskt engagemang.

Det är viktigt att relationerna mellan de studerande, lärarna och övrig personal i komvux är sådana att de främjar ett gott samarbete. Man bör därför vid planering, val av arbetsformer och aktiviteter av olika slag beakta att inte bara de studerandes individuella önskemål tillgodoses, utan att även deras förståelse för och solidaritet med andra utvecklas. För utvecklingen av goda sociala relationer krävs ett gott samarbetsklimat i undervisningen.

3.5 Saklighet och allsidighet

De kunskaper och färdigheter som behövs i dagens samhälle är av många slag och ställer stora krav på övning. Man måste därför vara omsorgsfull vid valet av det stoff som skall ingå i undervisningen.

Urvalet och behandlingen av stoffet skall präglas av opartiskhet, saklighet och allsidighet. Därigenom kommer de studerande att utveckla ett självständigt och kritiskt betraktelsesätt och en vilja till saklig bedömning. De stimuleras till ett personligt engagemang och ett fördjupat intresse.

Opertiskhet och saklighet innebär bl.a. att innebörden i mångtydiga och vaga begrepp klargörs. Läraren måste avhålla sig från att använda ensidigt tendentiösa beskrivningar och att själv dra förhastade slutsatser.

Allsidighet innebär bl.a. att stoffurvalet skall vara sådant att centrala problem i ämnet, arbetsområdet eller projektet lyfts fram. Skiljaktiga uppfattningar liksom problem och svårigheter skall öppet redovisas och bearbetas.

Värderingar får förekomma. Samhällsfrågor är aldrig värderingsfria. Men det skall alltid klart framgå vem det är som står för värderingarna. Det är en viktig uppgift för läraren att klargöra för de studerande vad som är kontroversiellt resp. okontroversiellt i sakfrågor liksom i värderings- och normfrågor och att redovisa de argument som kan finnas för att inta olika ståndpunkter.

3.6 Kommunikationsfärdigheter

Eftersom komvux har till uppgift att i första hand rekrytera korttidsutbildade vuxna, bör man i samtliga ämnen söka skapa möjligheter för de studerande att öva de grundläggande kommunikationsfärdigheterna att tala, läsa, skriva och räkna. De är nödvändiga både för fortsatta studier och återkommande utbildning, för yrkesverksamhet och inte minst för att öka de studerandes möjlighet att hävda sina rättigheter och fullgöra sina skyldigheter i samhället.

Även inom yrkesinriktad utbildning och i tekniska och naturvetenskapliga ämnen bör man välja metoder, exempel och arbetsuppgifter så att man medvetet skapar tillfällen att öva t.ex. språkbehandling.

3.7 Ämnesövergripande frågor

Innehållet i de olika kurserna anges i kursplanerna. Det finns emellertid övergripande frågor, som bör belysas i flera ämnen, t.ex. frågor som har med miljö, hushållning med resurser och överlevnad att göra, fredsfrågor, andra frågor som gäller internationella förhållanden, invandring och kultur, ekonomiska frågor och arbetslivs- och arbetsmarknadsfrågor.

Många vuxenstuderande läser dock bara ett ämne i taget eller deltar i en enda yrkesinriktad kurs och åtskilliga lärare har endast fyllnadstjänstgöring i komvux eller fungerar som timlärare i ett enda ämne. Dessa förhållanden och det begränsade antalet lektioner i komvux innebär en risk för att undervisningen begränsas till kursinnehållet i resp. ämne.

För både lärare och studerande kan det vara svårt att se utbildningens innehåll som en helhet och åstadkomma samverkan mellan ämnena. Även då vuxenstuderande läser enstaka ämnen, bör man emellertid söka få dessa att framstå som en del av en större helhet.

I yrkesutbildningen integreras ofta fackteori med arbetsteknik. Viss samverkan mellan olika ämnen sker framför allt i utbildningar som motsvarar specialkurser och i särskilda yrkesinriktade kurser. Inriktningen på yrkeskunnande får inte medföra att de allmänna riktlinjerna för verksamheten blir bortglömda.

Naturvetenskapliga och tekniska aspekter bör beaktas i undervisningen i humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnen, och omvänt bör man i undervisningen i naturvetenskapliga och tekniska ämnen även ta upp etiska frågor och samhällsfrågor. Energi och miljö är exempel på områden som behöver belysas ur olika synvinklar.

Vardagskunskaper och vardagsfärdigheter skall spela stor roll i undervisningen. Dit hör kunskaper som rör hushåll, familj, arbetsliv, miljö, samlevnad, teknik och ekonomi. De studerande bör också vidareutveckla sin förmåga att som konsumenter kritiskt värdera de budskap de utsätts för.

När man gör upp den lokala arbetsplanen för skolenheten, vid planeringen av undervisningen, vid val av innehåll och arbetsformer skall man inte bara utgå från mål och huvudmoment för ämnet i fråga, utan också ta hänsyn till de allmänna riktlinjerna för verksamheten i dess helhet.

3.8 Vuxenstuderande med särskilda behov

Enligt de allmänna målen för vuxenutbildningen skall komvux medverka till att överbrygga utbildningsklyftorna i samhället och därigenom verka för ökad jämlikhet och social rättvisa. Detta innebär att komvux i första hand skall rekrytera korttidsutbildade vuxna, dvs. personer som tidigare fått en relativt liten del av samhällets utbildningsresurser.

Att komvux är en kompetensinriktad och arbetsmarknadsinriktad utbildning, som ställer stora krav på deltagarna, kan ge dessa grupper problem med studierna inom komvux. Risken för studieavbrott är överhängande om de studerande möter problem med studierna eller på det studiesociala området. Både lärare, skollära, syofunktionärer och övrig personal i komvux bör vara uppmärksamma på detta och medverka till att studiehinder undanröjs.

Studiehandledning

Vuxna som vill studera i komvux kan känna sig osäkra på om de har tillräckliga förkunskaper eller om kursens innehåll motsvarar de behov de har. De kan då före studiernas början få information av en lärare om vad som krävs för att kunna följa undervisningen på en viss nivå. De kan också med hjälp av diagnostiska prov undersöka sina egna förkunskaper.

Stödundervisning

Undervisningen i komvux skall anpassas efter studieovana vuxnas behov och utformas så att de prioriterade målgrupperna får möjlighet att fullfölja utbildningen.

Genom att antalet lektioner i komvux är begränsat blir studietakten ofta hög. Även om en fördelning av kursens innehåll i grunddel och fördjupningsdel i viss mån motverkar detta, kan det ändå

medföra svårigheter för korttidsutbildade och studieovana vuxna att orka med studietakten.

När man upptäcker att vissa studerande har brister i sina kunskaper eller färdigheter, som gör det svårt för dem att följa undervisningen, bör man utnyttja den resurs som finns för stödundervisning och sätta av tid för extra handledning för dessa studerande.

Stödundervisningen bör ordnas enskilt eller i små grupper, där deltagarna inte behöver vara rädda att avslöja eventuella brister i fråga om kunskaper och färdigheter.

Om möjligt bör en invandrare, som önskar det, få stödundervisning på sitt eget språk. Man bör också observera handikappade studerandes behov av stödundervisning. Det är viktigt att stödundervisningsresursen används för dem som bäst behöver stöd och inte för hela gruppen.

Studieovana vuxna kan också behöva få inskolning i ämnet, innan de deltar i den reguljära undervisningen. Det kan t.ex. gälla invandrare som har otillräckliga kunskaper och färdigheter i svenska och därför inte kan delta i en kurs. I vissa ämnen, t.ex. matematik, kan ibland inskolning eller förberedande undervisning behöva anordnas för en grupp av studerande. Även deltagare i särskilda yrkesinriktade kurser kan behöva sådan inskolning.

Många vuxenstuderande behöver också en studieteknisk förberedelse för studier. Kurserna bör därför inledas med en inskolningsperiod (se avsnitt 4.2). Om ytterligare sådan träning behövs, kan den ges inom ramen för en orienteringskurs för vuxenstuderande eller i form av stödundervisning.

Kurser för studerande med särskilda behov

För vissa handikappade studerande kan det vara lämpligt att anordna speciella kurser, men de kan också delta i vanliga kurser. Man bör observera att synskadade och hörselskadade personer ofta behöver längre tid på sig för att tillgodogöra sig ett stoff. Därför bör resursen för stödundervisning användas för att underlätta studierna för dem. Man bör också utnyttja möjligheterna att använda stödåtgärder för handikappade studerande.

Invandrare, som har svårigheter att delta i den reguljära undervisningen i svenska, kan i stället delta i en grundskolekurs i svenska som andraspråk. En sådan kurs inriktas betydligt mera på de svårigheter med språket som invandrare har. Det kan dessutom vara nödvändigt att sätta av en del av stödundervisningsresursen för att invandrare skall kunna följa undervisningen. Detta är särskilt viktigt när kurser i hemspråk och i svenska som andraspråk inte kan komma till stånd.

För dem som inför kompetensinriktade vuxenstudier har särskilt behov av orientering om utbildningsmöjligheter och arbetsmarknad finns det *orienteringskurser för vuxenstuderande*. Dessa kurser ger också viss studieteknisk träning. Orienteringskurserna får vara av olika slag, dvs. inriktade mot studier på grundskolenivå eller gymnasial nivå liksom mot yrkesinriktade studier av olika slag. De får vara lokalt anpassade och får inriktas mot en begränsad målgrupp eller mot studerande med olika utbildningsmål och studiebakgrund. Deltagarna bör inom ramen för orienteringskursen få hjälp att göra en preliminär, individuell studieplan.

3.9 Studie- och yrkesorientering

Studie- och yrkesorientering (syo) används som samlande begrepp för *personlig vägledning*, enskilt eller i grupp, *inslag om utbildning och arbetsliv i undervisningen* samt *praktiska arbetslivskontakter* i olika former. Syon i komvux syftar till att förbereda studie- och yrkesvalet för studerande eller blivande studerande. Syoverksamheten är en gemensam angelägenhet för alla som arbetar inom komvux. Det bör vara naturligt att man inom komvux översiktligt informerar även om utbildningsmöjligheter vid SSV.

Syoverksamheten skall medverka till att de allmänna målen för vuxenutbildningen och komvux förverkligas. Syon bör särskilt inriktas på att underlätta för korttidsutbildade och studieovana vuxna att påbörja och genomföra studier. Samverkan med arbetsförmedling, fackliga organisationer och studiesociala myndigheter bör eftersträvas.

Vuxnas behov av syo skiljer sig avsevärt från ungdomars. Hela deras livssituation, ekonomi, familjeliv, arbetssituation m.m. påverkas av studierna. Det är därför viktigt att de erbjuds syo

redan innan de börjar studera. Det är angeläget med samverkan mellan olika vuxenutbildningsanordnare och med vuxenutbildningsnämnderna när det gäller information och syo som vänder sig till den vuxna allmänheten. En väl planerad syo före studierna samt stödande och vägledande insatser under utbildningens gång kan bidra till att förhindra studieavbrott och studiemisslyckanden.

De erfarenheter som görs i syoverksamheten i fråga om vuxnas utbildningsbehov och vuxenstuderandes studievillkor bör tas till vara i den lokala planeringen av kursutbud och studieuppläggning.

Personlig vägledning

Personlig vägledning, enskilt eller i grupp, skall utgöra en väsentlig del av syoverksamheten i komvux.

Många vuxna, framför allt bland de korttidsutbildade, har stort behov av stöd och vägledning för att våga börja en utbildning och för att kunna genomföra den. Felval och studiemisslyckanden kan få svåra ekonomiska och personliga konsekvenser.

Genom att kurserna i komvux är komprimerade blir utrymmet för inslag om utbildning och arbetsliv i undervisningen begränsat. Detta kan behöva kompenseras genom enskild vägledning eller grupp vägledning.

Komvux erbjuder stora möjligheter till en studieuppläggning som är anpassad efter den enskildes behov och förutsättningar. Det kan vara svårt för studieovana vuxna att överblicka dessa möjligheter. De behöver därför tillgång till personlig vägledning.

Den personliga vägledningen före studiernas början bör inriktas på att den blivande vuxenstuderanden skall bli medveten om sina förutsättningar och på att undanröja eventuella studiehinder. Särskilda insatser kan behövas för att inspirera framför allt kvinnor till ett icke könsrollsbundet studieval i syfte att vidga deras möjligheter på arbetsmarknaden. Målet bör vara att var och en kan göra sin egen studieplanering utifrån en analys av sin situation och med kunskaper om olika studiesociala villkor och om alternativa studievägar.

Många vuxenstuderande behöver fortlöpande ha personlig vägledning. I början av studierna har många svårt att bedöma sina studieförutsättningar och att sätta realistiska mål. Många ser studierna som en möjlighet att förändra sin situation i arbetslivet. De bör under utbildningen få möjlighet att överväga olika utbildningsalternativ, att följa utvecklingen på arbetsmarknaden och på så sätt förbereda sig för fortsatt utbildning eller återgång till arbetslivet. Grupp vägledning kan vara ett alternativ till enskild vägledning för dessa deltagare.

Inslag om utbildning och arbetsliv i undervisningen

Inslag om utbildning och arbetsliv bör ingå i undervisningen i större eller mindre utsträckning beroende på ämnets karaktär.

Undervisningen skall knyta an till de studerandes erfarenheter men också söka vidga deras perspektiv vad gäller studie- och yrkesval. Ett tema som särskilt bör tas upp är jämställdhet mellan könen. I undervisningen bör sociala relationer i utbildning och på arbetsplatser kritiskt granskas och analyseras, liksom värderingar i samhället, lönerelationer, yrkens status, könsroller m.m. Resultaten av denna granskning kan den vuxenstuderande sedan sätta i relation till sitt eget studie- och yrkesval.

Många vuxenstuderande har lång och varierad erfarenhet av arbetslivet, andra har kort eller ingen alls. Detta förhållande måste uppmärksammas i undervisningen. Det är viktigt att i undervisningen ta till vara de möjligheter till inblickar i arbetslivet som de studerandes samlade erfarenheter innebär. Frågor om arbetets värde, arbetslöshet och arbetslivets allmänna utveckling kan tas upp i flera ämnen. De studerande bör uppmärksammas på de möjligheter som finns att välja arbetsuppgifter som har anknytning till kommande yrkesverksamhet eller till frågor som rör arbetslivet i stort.

Praktiska arbetslivskontakter

En del vuxenstuderande saknar helt erfarenhet av arbetslivet eller har erfarenheter som är inaktuella. Det kan gälla hemarbete, ungdomar, invandrare och handikappade studerande. För att de skall kunna göra väl underbyggda studie- och yrkesval behöver de mer kunskaper om yrken och förhållanden i arbetslivet. Detta kan de få genom studiebesök eller praktiska arbetslivskontakter i olika former. För so mliga vuxenstuderande är *praktisk arbetslivsorientering (prao)* en lämplig form.

Studiebesök kan genomföras i anslutning till olika moment i undervisningen medan prao alltid bör ske i samband med personlig vägledning.

Praon i komvux skiljer sig på flera sätt från motsvarande verksamhet i grundskolan. Prao i komvux är frivillig och bör bara förekomma för de studerande som så önskar. Förutom att ge allmän arbetslivsorientering kan praon också ge en inblick i ett yrkesområde som den vuxenstuderande är intresserad av, varför den studerande själv bör ha inflytande över inom vilket yrkesområde praon förläggs. Praon kan förläggas till en sammanhängande period eller till enstaka dagar eller som förlängning av terminen eller på annat sätt som passar den vuxenstuderandes studieprogram i övrigt.

4 Metoder och arbetsformer

4.1 Deltagarmedverkan och ansvarsfördelning

Ett vidgat och fördjupat inflytande för de studerande är ett medel att nå centrala övergripande mål och en metod att öka effektiviteten i undervisningen. Ett syfte med undervisningen i komvux är att de studerande skall lära sig planera och ta ansvar för sina studier. En strävan bör därför vara att de medverkar i studieplanering, i val av arbetsformer och material samt i utvärdering.

Flera faktorer försvårar deltagarmedverkan i planeringen av undervisningen i komvux. Ett konkret problem är det begränsade antalet lektioner. Deltagarmedverkan tar tid. En avvägning måste göras mellan den totala kurstid man har till sitt förfogande och den tid som t.ex. gemensam planering tar.

Andra hinder för deltagarmedverkan ligger ofta hos de vuxenstuderande själva. Även om de i sitt arbete har fått vana att planera självständigt och att ta initiativ, har de ibland bestämda och på tidigare skolerfarenheter grundade förväntningar och krav på hur undervisningen skall gå till och vilken roll läraren skall spela. De har inte sällan en alltför stor respekt för ämnet och läraren. Vuxen-

studerande har ofta också dåligt självförtroende i studiesituationen och därför en rädsla för att ta ansvar för den egna inläringen.

Lärarstyrd undervisning får inte ersättas med att en liten grupp studerande styr undervisningen. Både lärare och studerande måste arbeta för att samtliga aktivt skall medverka i planeringen. Läraren, som har överblick över kursens omfattning och innehåll och kännedom om ramar och resurser, bör sträva efter att alltmer engagera de studerande i planeringsarbetet.

För att de studerande aktivt skall kunna medverka i planeringen av undervisningen, måste de få tillgång till information om förutsättningarna för undervisningens genomförande. Det gäller t.ex. ekonomiska och organisatoriska förutsättningar, innehåll i mål och riktlinjer, kursplaner, lokala arbetsplaner, skolstyrelsebeslut m.m.

4.2 Inskolningsperiod

Alla kurser bör börja med en kortare inskolningsperiod. Inskolningsperioden bör vara planerad och styrd av läraren. Den bör bl.a. ägnas åt en kartläggning av de studerandes förkunskaper, så att studierna kan starta på den nivå där de befinner sig.

Inskolningsperioden syftar till att de studerande i kursen skall

- börja lära känna varandra,
- ta del av de allmänna riktlinjerna för verksamheten och kursplanens mål och huvudmoment och diskutera vad kunskap i ämnet är,
- börja formulera egna mål för studierna,
- börja lära sig att själva ta ansvar för inläring och studieplanering,
- börja diskutera studieteknik och pröva olika arbetsformer,
- diskutera former för utvärdering av kunskaper och färdigheter samt arbetsformer.

4.3 Studieplanering. Urval av stoff

De allmänna riktlinjerna för undervisningen och målen för olika ämnen anger studiernas inriktning, de begrepp som de studerande skall få insikt i samt de färdigheter de skall tillägna sig. I huvudmomenten anges det grundläggande stoff som de skall arbeta med och de nödvändiga färdigheter som de skall öva sig i.

Läraren ansvarar för att undervisningen anpassas till de studerandes olika förutsättningar och behov. Vid planeringen måste man utgå både från målen och huvudmomenten. Även SÖ:s kommentarmaterial och den lokala arbetsplanen bör beaktas vid planeringen av undervisningen i den enskilda kursen.

Vid planeringen av yrkesinriktad utbildning skall beaktas att all sådan utbildning bör ha inslag av arbetslivsorientering och orientering om yrkeslivets villkor i övrigt, t.ex. skyddsfrågor, arbetsmiljöfrågor, yrkes- och arbetsmarknadsorientering, avtalsfrågor och facklig information.

Läraren och de studerande i kursen måste gemensamt göra ett urval av det stoff som skall behandlas med hänsyn till de studerandes olika förutsättningar och behov. Inom yrkesutbildningen får detta urval inte leda till att man eftersätter kravet på godtagbart yrkeskunnande, sett mot bakgrund av de kunskaper och färdigheter som utbildningen i fråga avser att meddela samt de säkerhetsaspekter som gäller för yrkesområdet.

Följande riktlinjer bör kunna vara till ledning för ett urval av stoff inom komvux:

- Lärare och studerande måste söka komma överens om den kärna av kunskaper och färdigheter som är nödvändig för alla att känna till i dagens samhälle och som behövs för yrkesverksamhet och i arbetslivet samt för fortsatta studier.
- I alla ämnen skall de studerande ges tillfällen till övning i och vidareutveckling av grundläggande kommunikationsfärdigheter och andra basfärdigheter, som är väsentliga för en allsidig personlighetsutveckling.
- Inom yrkesinriktad utbildning bör kravet på godtagbart yrkeskunnande samt arbetsmiljö- och säkerhetsfrågor vara avgörande för vad som skall tas med i undervisningen.

4.4 Kursplanering och återkommande kursvärdering

Planeringen innebär att läraren och de studerande i kursen tillsammans inom ramen för gällande föreskrifter avgör hur lång tid som skall ägnas åt olika moment, hur fördelningen mellan grunddel och fördjupningsdel skall göras, i vilken ordning olika frågor skall tas upp, med vilka metoder frågorna skall bearbetas och vilka läromedel som skall användas. En sådan planering behövs dels för att de studerande skall få en överblick över studiernas omfattning, dels för att studerande som är frånvarande från någon eller några lektioner skall ha möjlighet att arbeta på egen hand. När man har kommit överens om hur stor del av tiden i ett ämne som skall anslås till fördjupningsdel, måste stoffmängden i övrigt anpassas därefter. Tillräcklig tid måste avsättas för praktisk tillämpning, för bearbetning av aktuellt stoff och för ett undersökande arbetssätt.

Vid planeringen bör man också avsätta viss reservertid. Det kan under kursens gång inträffa att deltagarna vill ta upp något moment mera utförligt än vad som från början var tänkt. Det kan också hända att redovisning av grupparbeten eller enskilda arbeten tar längre tid än beräknat eller visar på nya problem som bör bearbetas. Det bör då finnas tid för sådana inslag.

Inskolningsperioden och varje annan period av studierna bör avslutas med en kursvärdering, innan fortsättningen detaljplaneras. På så sätt kan man i det fortsatta arbetet ta vara på de erfarenheter och synpunkter som har framkommit. Exempel på vad som kan tas upp i kursvärderingen är frågor som gäller hur man har lyckats uppfylla de mål som man ställt upp, om urvalet av stoff och avvägningen mellan olika moment varit tillfredsställande, hur arbetsformer, hemarbete, läromedel och redovisningsformer har fungerat osv. Vid slutet av kursen kan det vara lämpligt att göra en grundligare och mera övergripande utvärdering. Särskilt viktigt är det beträffande kurser som är nya för skolenheten eller som anordnas relativt sällan.

4.5 Arbetsformer

Arbetsformerna skall varieras. Alla arbetsformer har sina för- och nackdelar och lämpar sig olika väl beroende på gruppens sammansättning och på stoff, syfte och arbetsmaterial. Det finns stora

valmöjligheter för lärare och studerande att tillsammans pröva olika arbetssätt. Individualisering måste så långt det är praktiskt möjligt få prägla arbetet. Utöver en anpassning av stoffet till de studerandes behov och intressen innebär det, att olika studerande bör få olika lång tid för en viss inläring. Ett och samma arbetssätt passar inte alla vuxenstuderande. Också arbetssättet måste individualiseras utan att kravet på en allsidig träning åsidosätts. Verkligt deltagarinflytande över valet av arbetsformer måste utgå från att läraren leder gruppen till att pröva och utvärdera olika arbetsformer.

Den vanliga "klassrumsundervisningen", som består i att läraren håller lektion med gruppen i form av frågor och svar, har sin givna plats inom komvux, t.ex. vid genomgång av nytt stoff eller vid presentation av ett avsnitt av grunddelen i en kurs. Men det bör inte vara den dominerande arbetsformen. De studerande bör också få arbeta individuellt, i par och i grupper av olika storlek. Arbete i grupp ger social träning, ökad deltagaraktivitet och större engagemang i studierna. Det underlättar för de studerande att lära känna varandra, att våga yttra sig och att ägna sig åt problemområden som just de är intresserade av. Deras egna erfarenheter kan på detta sätt också bättre tas till vara.

Studerande som läser flera ämnen samtidigt kan arbeta över ämnesgränserna. Genom projektarbete får de studerande möjlighet att ta ansvar för planering, genomförande och redovisning av en längre sammanhängande studieperiod.

4.6 Hemarbete

Hemarbete utgör en viktig del av arbetssättet inom komvux. Eftersom den lärarledda undervisningen framför allt i allmänna ämnen är begränsad, förutsätter studierna i komvux ett omfattande hemarbete för att de studerande skall få de kunskaper som kursen syftar till. Hemarbetet har till syfte dels att befästa vissa kunskaper och färdigheter, dels att ge de studerande tillfälle till en självständig genomgång och summering av vad som har behandlats under lektionstid. Hemarbetet får då karaktären av en fortsättning av ett under lektionstid påbörjat arbete. Genom hemarbetet och studierna på egen hand kan en del avsnitt som inte kräver lärarhandledning klaras av.

4.7 Läromedel

Läromedel är allt som läraren och de studerande kommer överens om att använda för att nå uppställda mål i undervisningen.

Basläromedel är tryckt material som täcker väsentliga delar av ämne, ämnesgrupp eller kursmoment och som är ägnat att ge fasthet och sammanhang i studierna. Vilka läromedel som skall räknas som basläromedel fastställs av statens institut för läromedelsinformation. För handikappade studerande kan även material som inte är tryckt fastställas som basläromedel. Basläromedel används när det är möjligt och lämpligt.

Det är skolstyrelsen som antar basläromedel. Rektor skall lämna förslag efter samråd med berörda lärare och företrädare för de studerande. Föreskrifter om detta finns i vuxenutbildningsförordningen. Beslut om basläromedel fattas i regel långt i förväg. De studerande har därför knappast några möjligheter att påverka valet av basläromedel i den kurs där de går. Deras erfarenheter och synpunkter är däremot av betydelse vid beslut om basläromedel i kommande kurser. Med undantag av basläromedel väljer läraren och de studerande själva vilka läromedel som skall användas i kursen.

Läromedelsvalet är en viktig del av studieplaneringen. Endast genom ett lokalt val av läromedel knutet till lärarens och de studerandes planering av arbetet kan läromedlen bli de flexibla redskap som behövs för att nå de uppställda målen. Läraren bör presentera olika alternativa läromedel, som kan användas för att man skall uppnå målet i kursplanen eller i den lokala arbetsplanen. Läroboken bör kunna användas som referensbok eller läsas i valda delar och de studerande bör vara med och göra urvalet. De vuxenstuderandes egna erfarenheter av samhälls- och arbetsliv är en viktig resurs, som bör utnyttjas i undervisningen.

När lämpliga läromedel i traditionell mening saknas och som komplettering till de läroböcker som används, kan man utnyttja informationsutbudet i radio och TV, facklitteratur, tidskrifter, instruktionsböcker osv. Bibliotek, studiebesök och exkursioner är värdefulla komplement till läroboken.

4.8 Redovisningsformer, betygsättning och annan utvärdering

För att få reda på vilka kunskaper och färdigheter som varje studerande har i ämnet bör lärarna utnyttja olika redovisningsformer såsom redovisning av grupparbeten eller individuella uppgifter, diskussioner, praktiska arbetsinsatser, muntliga och skriftliga prov m.m. Eftersom prov har en benägenhet att styra undervisningen, bör redovisningsformerna varieras. Skriftliga prov skall användas i begränsad omfattning.

Betyg skall sättas vid slutet av varje kurs utom orienteringskurs för vuxenstuderande. Betyget skall utgöra en bedömning av den studerandes kunskaper och färdigheter i ämnet. I grundskolekurser ges betyget Godkänd eller Icke godkänd. I gymnasieskolekurser ges betyg i en femgradig skala, där högsta betyget är fem. Någon given procentsats för olika betygsgrader finns inte. För särskilda yrkesinriktade kurser anger SÖ om tvågradig eller femgradig betygsskala skall användas. SÖ utfärdar de föreskrifter och allmänna råd för betygsättningen som behövs.

Lärarna bör redovisa för de studerande och diskutera med dem på vilka grunder betygsättningen sker. Utgångspunkten för denna diskussion skall vara kursplanens mål och huvudmoment, beskrivningen av kraven för betyget Godkänd i kursplanerna för grundskolekurser och den kursplanering som läraren och de studerande har gjort tillsammans.

Vid betygsättningen skall läraren utnyttja all tillgänglig information om den studerandes studieresultat. I betyget sammanvägs prestationerna i olika delar av en kurs, både grunddel och fördjupningsdel. Brister på ett mindre viktigt område får inte sänka betyget i samma utsträckning som om det hade gällt ett mera väsentligt område. Även sådana kunskaper och färdigheter i ämnet, som en studerande har tillägnat sig vid tidigare studier eller på annat sätt, skall beaktas. Betyg i ämnen, där skriftliga prov ges, får inte sättas enbart på grundval av dessa prov. Samtliga prestationer skall inräknas och läraren måste undvika att övervärdera sådana resultat som lättare än andra låter sig bedömas.

Flertalet vuxenstuderande bör kunna uppnå betyget Godkänd i grundskolekurser. Det kan ibland krävas tid för repetition. Fördjupningsdelen kan användas för detta. Även stödundervisning kan ges. Det är viktigt att lärarna i tid beaktar dessa behov så att de som behöver stödundervisning och möjligheter till repetition erbjuds detta tidigt under kursen. De kan även ges möjlighet att följa kursen på nytt.

De studerande bör successivt ta över mer och mer av ansvaret för studierna och inläringen. De bör få träna sig i att bedöma sina kunskaper och färdigheter i förhållande till de mål som gäller för verksamheten. Lärarna bör tillhandahålla hjälpmedel för en sådan bedömning av de egna studieresultaten. Det kan vara lämpligt att diskutera dessa frågor med varje enskild studerande och försöka förklara orsaken till eventuella skillnader mellan lärarens och den studerandes egen uppfattning.

4.9 Betygsdokument

En av grundvalarna för verksamheten i komvux är att de vuxenstuderande skall kunna studera enstaka kurser och kombinera dem på ett sätt som passar deras förutsättningar och behov. Flertalet vuxenstuderande har inte behov av en utbildning som ger fullständig grundskolekompetens eller som motsvarar en tvåårig eller treårig utbildning i gymnasieskolan.

De vuxenstuderande skall så snart de har behov därav kunna få ett dokument som utvisar vilken utbildning de har slutfört. Ett sådant betygsdokument kan ge en samlad bild av alla kurser som den studerande har avslutat i komvux. Det kan också innehålla ett urval av betyg enligt den studerandes eget avgörande. Flera sådana dokument får utfärdas för en och samma person. Det kan vara lämpligt t.ex. om studierna har bedrivits under olika tidsperioder.

Ett samlat betygsdokument kan alltså vara av mycket olika omfattning. Det kan innehålla betyg i både allmänna ämnen och yrkesämnen, betyg från olika etapper, från delmomentskurser, modulkurser och särskilda yrkesinriktade kurser. Det kan även utgöra bevis på uppnådd särskild behörighet.

Kurserna i komvux kan också kombineras så att de leder fram till en fullständig kompetens motsvarande den som ges i grundskolan eller i gymnasieskolan. I så fall utfärdas slutbetyg, som ger grundskolekompetens, resp. avgångsbetyg 2 eller 3, som ger allmän behörighet för högskolestudier. Vissa andra slag av avgångsbetyg kan också utfärdas. Se vidare avsnitt 5.4 och 6.8.

5 Grundskolekurser inom komvux

5.1 Ämnen

Grundskolekurserna svarar mot den utbildning som ges på grundskolans högstadium. I ämnet engelska omfattar grundskolekursen även låg- och mellanstadiets kurs. Grundskolekurserna utgör etapp 1 i resp. ämne. De studeras separat eller kombineras så att de ger en fullständig kompetens motsvarande grundskolan. En vuxenstuderande i komvux kan också kombinera en eller flera grundskolekurser med gymnasieskolekurser eller särskilda yrkesinriktade kurser.

Grundskolekurser kan anordnas i följande ämnen inom komvux: svenska, svenska som andraspråk, matematik, engelska, religionskunskap, samhällskunskap, historia, geografi, biologi, kemi, fysik och hemspråk.

För varje ämne fastställer SÖ en kursplan bestående av mål och huvudmoment. I kursplanen anges också vad som krävs för betyget Godkänd. Till kursplanerna utarbetar SÖ kommentarmaterial som ytterligare belyser undervisningens innehåll och uppläggning. Mål och riktlinjer, kursplanerna, kommentarmaterialet och den lokala arbetsplanen som skall finnas vid varje skolenhet utgör underlag för studieplaneringen i varje kurs. I komvux finns endast en kursplan i varje ämne på grundskolenivån. Kurserna i engelska och matematik ger behörighet till utbildning även i de fall då särskild kurs enligt grundskolans läroplan krävs i dessa ämnen.

Undervisningen i grundskolekurser kan organiseras så att samundervisning med motsvarande utbildning inom arbetsmarknadsutbildningen är möjlig.

Grundskolekurser på invandrarspråk får anordnas under förutsättning att lämpliga läromedel och lärare finns att tillgå. Undervisningen i sådana kurser skall kombineras med stödundervisning i svenska eller grundskolekurs i svenska som andraspråk. Syftet skall vara att de studerande skall kunna fortsätta sina studier i svenskspråkig utbildning.

5.2 Antalet lektioner

Enligt riktlinjer som regeringen meddelar fastställer SÖ genom timplanerna högsta tillåtna antalet lektioner för grundskolekurserna.

5.3 Delning av grundskolekurser i undervisningsgrupper

Grundskolekurser får delas i två undervisningsgrupper

- i svenska, svenska som andraspråk, matematik och engelska under högst 20 lektioner i varje ämne, om antalet studerande i resp. kurs är lägst 21,
- vid laborationer i biologi, kemi och fysik under högst 30 lektioner i varje ämne, om antalet studerande i resp. kurs är lägst 17.

5.4 Slutbetyg

Slutbetyg från komvux, som motsvarar fullständig kompetens från grundskolan, skall utfärdas när en studerande har slutfört grundskolekurser med betyget Godkänd i följande ämnen:

svenska etapp 1 eller svenska som andraspråk

matematik etapp 1

engelska etapp 1

religionskunskap etapp 1

samhällskunskap etapp 1

historia etapp 1

geografi

biologi etapp 1

kemi etapp 1

fysik etapp 1

I slutbetyget får alltså ingå betyg i ettdera svenska etapp 1 eller svenska som andraspråk. Den studerande väljer själv vilket av betygen som skall ingå. Ett slutbetyg får också omfatta betyg i hemspråk.

I slutbetyg skall tas in betyg från komvux eller SSV och motsvarande betyg från någon annan läroanstalt under SÖ:s inseende.

Om en studerande har flera betyg i samma eller i ett jämförbart ämne, skall det första betyget i ämnet tas in i slutbetyget.

Ett betyg som har satts mer än åtta år före slutbetyget får bara tas in, om SÖ på grund av särskilda skäl medger att betyget får beaktas. Det kan medges t.ex. när en studerande, trots att studierna har bedrivits kontinuerligt, inte har hunnit bli färdig inom åtta år med de sista ämnena som krävs för slutbetyget.

Betyg som ingår i ett tidigare slutbetyg (motsvarande) får inte tas in i ett nytt slutbetyg.

För den som tidigare har fått ett slutbetyg från grundskolan, komvux eller SSV får ett nytt slutbetyg utfärdas bara om det tidigare slutbetyget är ofullständigt eller äldre än fem år eller om den studerande har fått utbildningsbidrag eller särskilt vuxenstudiestöd för att bedriva studierna. Ett villkor är att den studerande har fått nya betyg i alla ämnen som skall ingå.

6 Gymnasieskolekurser och särskilda yrkesinriktade kurser

6.1 Ämnen

Gymnasieskolekurserna inom komvux svarar mot den utbildning som ges i gymnasieskolan. Dessutom finns särskilda yrkesinriktade kurser, som saknar motsvarighet i gymnasieskolan. De betraktas som gymnasieskolekurser i komvux. I varje gymnasie-

skolekurs ingår i regel bara ett ämne. I de särskilda yrkesinriktade kurserna och vissa specialkurser kan flera ämnen ingå i samma kurs. Särskilda yrkesinriktade kurser får endast anordnas i sin helhet. SÖ bestämmer för varje specialkurs om de ingående ämnena får anordnas som separata kurser eller inte.

En gymnasieskolekurs kan studeras separat eller kombineras med andra kurser. De vuxenstuderande kan alltså kombinera studier i allmänna ämnen med studier i yrkesämnena. De kan också kombinera grundskolekurser med gymnasieskolekurser av olika slag. Gymnasieskolekurserna kan också kombineras så att de ger en fullständig kompetens som motsvarar en tvåårig eller treårig utbildning i gymnasieskolan (se avsnitt 6.8).

Gymnasieskolekurser får anordnas i praktiskt taget alla ämnen som finns i gymnasieskolan. Undantagna är ämnena bild, musik, konst- och musikhistoria och andra estetiska ämnen, eftersom dessa hör till folkbildningens område. Undantagna är också hemspråk och idrott. Gymnasieskolekurser i andra moderna språk än engelska, tyska, franska, ryska och spanska får anordnas endast efter medgivande från SÖ. Ämnet arbetslivsorientering är integrerat med ämnet samhällskunskap.

För varje ämne resp. varje särskild yrkesinriktad kurs fastställer SÖ en kursplan bestående av mål och huvudmoment. Till kursplanerna utarbetar SÖ kommentarmaterial som ytterligare belyser undervisningens innehåll och uppläggning. Mål och riktlinjer, kursplanerna, kommentarmaterialet och den lokala arbetsplanen som skall finnas vid varje skolenhet utgör underlag för studieplaneringen i varje kurs.

6.2 Antalet lektioner

Enligt riktlinjer som regeringen meddelar fastställer SÖ genom timplanerna antalet lektioner för gymnasieskolekurserna. För allmänna ämnen anges det högsta tillåtna antalet lektioner per kurs (etapp). För yrkesämnena (delmoment) och särskilda yrkesinriktade kurser anges vanligen både det högsta och det lägsta tillåtna antalet lektioner.

6.3 Indelning i etapper och delmoment

Allmänna ämnen som förekommer på både grundskolenivå och gymnasieskolenivå eller som har flera studiegångar på gymnasieskolenivån, vilka leder till skilda kompetensnivåer, indelas i etapper. Som allmänna ämnen räknas även ekonomiska och tekniska ämnen. Etapperna bygger på varandra och motsvarar olika omfattande studiegångar i ämnet. I de ämnen som finns på grundskolenivå utgör grundskolekursen den första etappen. Etapperna 2–4 är gymnasieskolekurser. I de ämnen som inte förekommer på grundskolenivån i komvux utgör etapp 2 den första delen av ämnet.

De stora yrkesämnena eller motsvarande ämnen på gymnasieskolans yrkesinriktade linjer och specialkurser delas upp i delmomentkurser inom komvux för att möjliggöra för vuxna att utbilda sig eller fortbilda sig inom en begränsad del av yrkesämnet. Delmomentkurserna kan anordnas i arbetsteknik med integrerad fackteori eller enbart i fackteori. Kurserna är sidoordnade och bygger i regel inte på varandra. Ett delmoment måste omfatta lägst 45 lektioner för att få anordnas som separat kurs. Om ett delmoment omfattar ett lägre timtal, måste det kombineras med andra delmoment för att utgöra en kurs.

Gymnasieskolans skolverkstäder har vanligen inte tillräcklig utrustning för att en delmomentkurs, som innehåller arbetsteknik, skall kunna anordnas inom komvux med 12–16 studerande. Därför får delmomenten inom vissa yrkesämnena alternativt delas upp i s.k. moduler, som kan läggas samman till modulkurser om lägst 90 lektioner enligt SÖ:s föreskrifter. De studerande kan då placeras ut på olika studieplatser (stationer) i verkstaden och arbeta med olika delmoment samtidigt. De byter sedan stationer efter ett uppgjort cirkulationsschema.

6.4 Särskilda yrkesinriktade kurser

De särskilda yrkesinriktade kurserna har ingen motsvarighet i gymnasieskolan. Tim- och kursplanerna fastställs av SÖ efter samråd med arbetsmarknadens parter. De särskilda yrkesinriktade kurserna tillgodoser främst behov av fortbildning eller vidareutbildning i ett yrke. Några avser grundutbildning för yrkesgrupper som hittills har saknat egentlig yrkesutbildning.

Inventering av utbildningsbehov

Förändringar inom både den offentliga och den privata sektorn, omställning till nya tekniker, datorisering m.m. skapar nya utbildningsbehov. Det är angeläget att dessa utbildningsbehov kartläggs och att initiativ till nya utbildningar tas både lokalt och regionalt. Detta kan ske genom kontakter med de regionala utvecklingsfonderna, med branschorganisationer, statliga och kommunala myndigheter och enskilda företag. Framför allt kan det lokala samrådet med arbetsmarknadens parter ge kommunerna information om nya utbildningsbehov.

Parterna kan också i skrivelser direkt till länskolnämnden eller SÖ eller via den lokala skolstyrelsen påpeka nya utbildningsbehov.

Utveckling av tim- och kursplaner för särskilda yrkesinriktade kurser

Framställning om tim- och kursplan för en ny särskild yrkesinriktad kurs kan göras av någon av arbetsmarknadens parter, skolstyrelsen i en kommun eller annan kommunal eller statlig myndighet. En tim- och kursplan kan få tillämpas på försök. Efter utvärdering och eventuella ändringar samt efter centralt samråd med arbetsmarknadens parter kan tim- och kursplanen fastställas för generell användning.

Parternas medverkan i läroplansarbetet på både lokal och central nivå ger en garanti för att tim- och kursplanerna blir arbetsmarknadsanpassade. Den bör också leda till att utbildningen inte blir snäv och företagsinriktad utan får en sådan bredd att den stärker arbetstagarnas ställning på arbetsmarknaden. Det är särskilt viktigt att utveckla tim- och kursplaner för yrkesgrupper som hittills har saknat möjligheter till utbildning inom sina yrkesområden.

6.5 Inbyggd utbildning

Inom komvux kan även inbyggd utbildning förekomma. Det innebär att undervisningen i arbetsteknik förläggs till ett företag eller en institution utanför komvux och att företaget eller institutionen tillhandahåller lärare, lokaler och utrustning som behövs för undervisningen. Inbyggd utbildning anordnas framför allt när utbildningen kräver sådan utrustning eller sådana miljöer som inte kan tillhandahållas i skollokaler.

Undervisning i arbetsteknik eller annan undervisning med samma syfte får anordnas som inbyggd utbildning dels inom området där den utbildningsformen kan förekomma i gymnasieskolan, dels i särskilda yrkesinriktade kurser inom jämförbara områden. Utbildningen måste anordnas som inbyggd utbildning i de fall där detta har föreskrivits i timplanen.

6.6 Delning av gymnasieskolekurser i undervisningsgrupper

Gymnasieskolekurser får delas i två undervisningsgrupper

- i nybörjarspråk (etapp 2) under högst 20 lektioner, om antalet studerande i resp. kurs är lägst 21,
- för genomförande av studietekniska övningar, planering, utvärdering m.m. under högst följande antal lektioner, om antalet studerande i resp. kurs är lägst 17, nämligen i

svenska etapp 2	20 lektioner
svenska etapp 3	10 „
engelska etapp 2	20 „
samtliga främmande	
språk etapp 3	10 „
historia etapp 2	10 „
samhällskunskap etapp 2	10 „
företagsekonomi etapp 2	10 „
företagsekonomi etapp 3	10 „
fysik etapp 2	10 „
kemi etapp 2	10 „
matematik etapp 2	20 „
naturkunskap etapp 2	10 „
naturkunskap etapp 3	10 „

- vid laborationer under högst följande antal lektioner, om antalet studerande i resp. kurs är lägst 17, nämligen i

biologi etapp 2	30 lektioner
fysik etapp 2	20 „
fysik etapp 3	20 „
fysik etapp 4	20 „

kemi etapp 2	20 „
kemi etapp 3	20 „
naturkunskap etapp 2	20 „
naturkunskap etapp 3	10 „
naturkunskap etapp 4	10 „

- vid laborationer, konstruktionsövningar m.m. i teknologi och övriga tekniska ämnen, om antalet studerande i resp. kurs är lägst 17, i högst den omfattning som SÖ enligt riktlinjer från regeringen föreskriver i timplanerna,
- i yrkesämnen i högst den omfattning som SÖ enligt riktlinjer från regeringen föreskriver i timplanerna.

Särskilda yrkesinriktade kurser får delas i undervisningsgrupper enligt föreskrifter i tim- och kursplanerna.

6.7 Betygsättning

I gymnasieskolekurser i ämnet svenska sätts två betyg, ett i svenska språket och ett i litteraturkunskap och språklig orientering. De studerande i gymnasieskolekurser inom komvux och vid SSV utgör en egen jämförelsegrupp vid betygsättning. Utbildningen skall ha samma kvalitet som motsvarande utbildning i gymnasieskolan. Betygen skall därför motsvara prestationer som ligger på samma nivå som prestationerna hos gymnasieskolans elever, även om innehållet i undervisningen inte är identiskt.

Betygsättning i delmomentkurser och modulkurser

För sådana delmoment som kombineras med ett eller flera andra delmoment till en kurs ges ett för delmomenten gemensamt betyg. För modulkurser ges ett betyg som är gemensamt för de moduler som ingår i kursen.

Betyg i delmomentkurser och modulkurser sätts endast under förutsättning att den studerande har uppnått godtagbart yrkeskunnande. Frågan om godtagbart yrkeskunnande har uppnåtts måste sättas i relation till kursens mål och omfattning.

Den som har deltagit i samtliga delmomentkurser eller modulkurser i ett yrkesämne har rätt att få ett sammanfattande betyg i

ämnet i dess helhet. Vissa vuxenstuderande, som deltar i undervisning i enbart fackteori, har kunskaper i arbetsteknik som motsvarar vad som krävs i ämnet. En sådan studerande kan, genom att på annat sätt dokumentera sina kunskaper i arbetsteknik, få betyg i ämnet i dess helhet.

Betygsättning i särskilda yrkesinriktade kurser

Den femgradiga betygsskalan används i särskilda yrkesinriktade kurser, om SÖ bedömer att det är lämpligt. I annat fall sätts betyget Godkänd eller Icke godkänd. Det framgår av tim- och kursplanen för varje särskild yrkesinriktad kurs vilken betygsskala som skall tillämpas. Betyg sätts i varje ämne, om kursen omfattar flera ämnen.

6.8 Avgångsbetyg av olika slag

Flertalet vuxenstuderande siktar inte på något fullständigt avgångsbetyg. I ett sådant fall utfärdas ett samlat betygsdokument så snart en studerande begär det (se avsnitt 4.9).

För den som redan har ett avgångsbetyg av något slag från gymnasieskolan, komvux eller SSV eller från en motsvarande äldre skolform dokumenteras i regel kompletterande studier genom ett samlat betygsdokument. Ett nytt avgångsbetyg på jämförbar eller lägre nivå får utfärdas bara om den nya utbildningen till sin inriktning avviker väsentligt från den utbildning som dokumenteras genom det tidigare avgångsbetyget.

Avgångsbetyg som ger allmän behörighet för högskolestudier

Avgångsbetyg som ger allmän behörighet för högskolestudier utfärdas inom komvux på två nivåer, dels avgångsbetyg 2, som svarar mot en tvåårig utbildning i gymnasieskolan, dels avgångsbetyg 3, som svarar mot en treårig utbildning i gymnasieskolan. Avgångsbetyg 2 och 3 utfärdas från någon av följande sektorer: ekonomisk, humanistisk-samhällsvetenskaplig, naturvetenskaplig eller teknisk sektor. Avgångsbetyg 2 utfärdas dessutom från yrkesinriktad sektor.

Vissa obligatoriska ämnen ingår i samtliga avgångsbetyg 2 och 3. Dessutom ingår karaktärsämnen från en sektor samt fritt valda ämnen.

För *avgångsbetyg 2* krävs:

1. betyg i de obligatoriska ämnena
svenska etapp 2
engelska etapp 2
samhällskunskap etapp 2
matematik etapp 2,
2. betyg i de uppräknade karaktärsämnena inom en av följande sektorer
 - a. *ekonomisk sektor*
distribution etapp 2 eller redovisning etapp 2
företagsekonomi etapp 3
ADB grundkurs
engelsk affärskommunikation
svensk affärskommunikation
 - b. *humanistisk-samhällsvetenskaplig sektor*
franska etapp 2 eller tyska etapp 2¹
historia etapp 2
psykologi etapp 2 eller socialkunskap
religionskunskap etapp 2
naturkunskap etapp 2
 - c. *naturvetenskaplig sektor*
biologi etapp 2
fysik etapp 3
kemi etapp 2
matematik etapp 3
 - d. *teknisk sektor*
fysik etapp 3
matematik etapp 3
teknisk specialisering enligt något av följande alternativ
 - *byggteknisk specialisering*
kemi etapp 2
teknologi etapp 2
byggteknik
konstruktion By etapp 2

¹ Betyg i de angivna språken får bytas ut mot betyg i annat modernt språk etapp 2, dock inte engelska.

- *elteknisk specialisering*
kemi etapp 2
teknologi etapp 2
elektronik etapp 2
ellära etapp 2
 - *kemiteknisk specialisering*
kemi etapp 3
fysikalisk kemi
organisk kemi etapp 2
 - *maskinteknisk specialisering*
teknologi etapp 2
konstruktion Ma etapp 2
produktion Ma etapp 2
- e. *yrkesinriktad sektor*
yrkesinriktad utbildning omfattande en utbildningsvolym enligt timplanerna för komvux som uppgår till lägst 700 lektioner,

3. betyg i minst ett fritt valt ämne,

Fritt valda ämnen kan utgöras av valfria kurser i komvux eller vid SSV i allmänna ämnen, yrkesämnena och särskilda yrkesinriktade kurser. Även ytterligare etapper av obligatoriska ämnen och karaktärsämnena kan ingå. Orienteringskurs för vuxenstuderande och grundskolekurser kan inte ingå.

4. en total utbildningsvolym enligt timplanerna för komvux som för avgångsbetyg 2 från ekonomisk, humanistisk-samhällsvetenskaplig eller naturvetenskaplig sektor uppgår till 1 100 lektioner och för avgångsbetyg 2 från teknisk eller yrkesinriktad sektor uppgår till 1 400 lektioner. Dessa gränser får överskridas endast om det behövs för att uppfylla övriga villkor för avgångsbetyg 2. Gränsen 1 400 lektioner får också överskridas för avgångsbetyg 2 från yrkesinriktad sektor, om den studerande kan dokumentera kunskaper motsvarande den yrkeskompetens som ges inom ramen för en tvåårig yrkesinriktad linje i gymnasieskolan. Av ett sådant avgångsbetyg 2 skall alltid framgå att det ger dels allmän behörighet för högskolestudier, dels yrkeskompetens motsvarande en angiven linje i gymnasieskolan.

Betyg i ett annat främmande språk än engelska får bytas ut mot betyg i ett främmande språk (hemspråk), som är den vuxenstuderandes modersmål.

Vid beräkningen av utbildningsvolymen används det högsta antalet lektioner enligt timplanerna för komvux även om ett lägre timtal har tillämpats i kursen eller den studerande har betyg i ämnet utan att ha deltagit i någon kurs inom komvux. I utbildningsvolymen inräknas timtalet i lägre etapper av ett ämne. Etapp 1 inräknas dock inte.

För *avgångsbetyg 3* krävs:

1. betyg i de obligatoriska ämnena
 - svenska etapp 3
 - engelska etapp 2
 - samhällskunskap etapp 2
 - matematik etapp 2,
2. betyg i de uppräknade karaktärsämnena inom en av följande sektorer
 - a. *ekonomisk sektor*
 - engelska etapp 3
 - distribution etapp 3 eller redovisning etapp 3
 - företagsekonomi etapp 4
 - ADB grundkurs
 - engelsk affärskommunikation
 - svensk affärskommunikation
 - b. *humanistisk-samhällsvetenskaplig sektor*
 - engelska etapp 3
 - franska etapp 3 eller tyska etapp 3¹
 - historia etapp 3
 - psykologi etapp 2 eller socialkunskap
 - religionskunskap etapp 2
 - samhällskunskap etapp 3
 - naturkunskap etapp 3
 - c. *naturvetenskaplig sektor*
 - biologi etapp 2
 - fysik etapp 4
 - kemi etapp 3
 - matematik etapp 4

¹ Betyg i de angivna språken får bytas ut mot betyg i annat modernt språk etapp 3, dock inte engelska.

- d. *teknisk sektor*
 - fysik etapp 4
 - kemi etapp 3
 - matematik etapp 4
 - teknologi etapp 3
 - teknisk specialisering enligt något av alternativen enligt kraven för avgångsbetyg 2,
- 3. betyg i minst ett fritt valt ämne,

Fritt valda ämnen kan utgöras av valfria kurser i komvux eller vid SSV i allmänna ämnen, yrkesämnen och särskilda yrkesinriktade kurser. Även ytterligare etapper av obligatoriska ämnen och karaktärsämnen kan ingå. Orienteringskurs för vuxenstuderande och grundskolekurser kan inte ingå.

- 4. en total utbildningsvolym enligt timplanerna för komvux som för avgångsbetyg 3 från ekonomisk, humanistisk-samhällsvetenskaplig eller naturvetenskaplig sektor uppgår till 1 500 lektioner och för avgångsbetyg 3 från teknisk sektor uppgår till 1 700 lektioner. Dessa gränser får överskridas endast om det behövs för att uppfylla övriga villkor för avgångsbetyg 3.

Betyg i ett annat främmande språk än engelska får bytas ut mot betyg i ett främmande språk (hemspråk), som är den vuxenstuderandes modersmål.

Vid beräkningen av utbildningsvolymen används det högsta antalet lektioner enligt timplanerna för komvux även om ett lägre timtal har tillämpats i kursen eller den studerande har betyg i ämnet utan att ha deltagit i någon kurs inom komvux. I utbildningsvolymen inräknas timtalet i lägre etapper av ett ämne. Etapp 1 inräknas dock inte.

Avgångsbetyg från årskurs 4 av teknisk linje

Avgångsbetyg från årskurs 4 av teknisk linje får utfärdas i komvux när en studerande

- 1. har uppfyllt kraven för avgångsbetyg 3 från teknisk sektor,
- 2. har betyg i ämnen från årskurs 4 av teknisk linje enligt närmare föreskrifter från SÖ.

Avgångsbetyg från årskurs 4 av teknisk linje får utfärdas i komvux även *utan* fritt valda ämnen.

Betyg som skall tas in i avgångsbetyg 2 och 3 och avgångsbetyg från årskurs 4 av teknisk linje

I avgångsbetyg 2 och 3 och avgångsbetyg från årskurs 4 av teknisk linje skall tas in betyg i obligatoriska ämnen, karaktärsämnen och fritt valda ämnen som har satts i komvux eller SSV samt motsvarande betyg från någon annan läroanstalt under SÖ:s inseende.

Om en vuxenstuderande har flera betyg i samma eller i ett jämförbart ämne, skall det första betyget i ämnet tas in i avgångsbetyget.

Ett betyg som har satts mer än åtta år före avgångsbetyget får bara tas in, om SÖ på grund av särskilda skäl medger att betyget får beaktas. Det kan medges t.ex. när en studerande, trots att studierna har bedrivits kontinuerligt, inte har hunnit bli färdig inom åtta år med de sista ämnena som krävs för avgångsbetyget.

Betyg som ingår i ett tidigare avgångsbetyg 2 eller 3 eller från någon linje av gymnasieskolan (motsvarande) får bara tas in i ett nytt avgångsbetyg på samma nivå om de utgör obligatoriska ämnen i det nya avgångsbetyget.

Övriga typer av avgångsbetyg

Avgångsbetyg skall utfärdas efter särskild yrkesinriktad kurs. I avgångsbetyget anges utbildningens omfattning och betyg i de i utbildningen ingående ämnena. Avgångsbetyg skall utfärdas också efter utbildning inom komvux som motsvarar fullständig genomgång av en specialkurs eller högre specialkurs i gymnasieskolan.

7 Grundutbildning för vuxna

7.1 Inledning

De mål och riktlinjer som gäller för verksamheten inom komvux gäller i tillämpliga delar också för grundvux. Utbildningen i grundvux skall vara målinriktad. Några timplaner och kursplaner

finns dock inte för grundvux. SÖ utarbetar däremot kommentar-material även för grundvux. Lokala arbetsplaner skall också finnas för grundvux.

Eftersom grundvux i väsentliga avseenden skiljer sig från komvux behandlas i detta avsnitt sådana frågor som är specifika för grundvux.

7.2 Grundvux uppbyggnad

Utbildningens innehåll

Grundvux omfattar grundläggande utbildning i läsning, skrivning och räkning upp till en nivå som högst motsvarar vad som normalt uppnås i dessa avseenden på grundskolans mellanstadium. Samhällsorienterande och naturorienterande moment ingår också i utbildningen i grundvux.

Undervisningens olika delar och moment utgör inte separata ämnen utan grundvux bör ses som en helhet. De studerande inplaceras på den nivå där de har förutsättningar att följa undervisningen. En anpassning av undervisningen sker därefter utifrån de studerandes behov och erfarenheter.

Icke svensktalande studerande skall, om det är möjligt och om den studerande själv önskar det, till en början få undervisning på sitt eget språk (hemspråk). Grundläggande läs- och skrivfärdigheter på hemspråket är ofta en förutsättning för att den studerande skall kunna lära sig att läsa och skriva på svenska. Dessa studerande behöver samtidigt få allmän språkträning på och i svenska. Denna undervisning för icke läs- och skrivkunniga förutsätter en väl genomtänkt gemensam planering av hemspråksläraren och svenskläraren. De samhälls- och naturorienterande momenten i undervisningen genomförs om möjligt i huvudsak på hemspråket. När de studerande har lärt sig de grundläggande färdigheterna i att läsa och skriva på sitt hemspråk och också har skaffat sig en grundläggande funktionell språkkompetens i svenska språket, bör läsning och skrivning på svenska komma in alltmer i undervisningen.

Då icke svensktalande studerande i grundvux inte önskar lära sig läsa och skriva på sitt eget språk eller då det av andra skäl, t.ex.

brist på hemspråkslärare, är omöjligt att genomföra detta, skall allmän grundläggande språkträning i och på svenska föregå läs- och skrivinläring på svenska. De samhälls- och naturorienterande moment som ingår i undervisningen kan då användas för att befästa färdigheterna i att läsa och skriva på svenska.

Svensktalande grundvuxstuderande har i allmänhet minst 6-årig skolgång bakom sig. De saknar sällan helt läs-, skriv- eller räknefärdigheter. Merparten av de svensktalande behöver därför inte delta i den mest elementära delen av grundvux. Samhälls- och naturorienterande moment skall ingå i undervisningen även för dem.

Yrkes- och arbetslivsförberedande inslag och studiebesök bör så tidigt som möjligt föras in i undervisningen. De studerandes yrkes- och studieinriktning bör prägla innehåll och arbetsformer i undervisningen. Det innebär att grundvux inriktas mot och förbereder för t.ex. förvärvsarbete, studier inom arbetsmarknadsutbildning, komvux, på folkhögskola eller i studieförbund.

Undervisningens organisation

Enskild undervisning – gruppundervisning

Kommunerna har stor frihet att organisera undervisningen med hänsyn till de studerandes förutsättningar och behov. För vissa studerande kan det vara nödvändigt att börja med enskild undervisning. En strävan bör emellertid vara att så snart som möjligt bilda grupper för att möjliggöra en social träning. Gruppstorleken skall efter hand öka och bör mot slutet av studierna i grundvux vara relativt stor, så att övergången till annan utbildning underlättas.

Heltid – deltid

Studieovana personer har ofta svårt att på ett effektivt sätt bedriva heltidsstudier. Ett stort antal undervisningstimmar per vecka är således ingen garanti för en snabbare inläring. Av pedagogiska skäl skall grundvux bedrivas som deltidsundervisning. I samband med deltidsstudierna är det väsentlig att de studerande ges tillfälle att befästa sina kunskaper genom hemuppgifter. Det är också viktigt att deltagarna i grundvux under studietiden har möjlighet till kontakt med arbetslivet.

Undervisningen skall därför uppgå till högst 15 timmar per vecka. Den bör kunna pågå kontinuerligt under hela året med undantag för semestertiden. Undervisningen skall läggas upp flexibelt med hänsyn till varje individs behov och möjligheter. Endast mot slutet av studietiden i grundvux och när en studerande bedöms ha särskilt goda förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen effektivt, bör grundvux läggas upp som heltidsstudier. Det bör främst kunna komma i fråga som förberedelse för fortsatta studier i t.ex. komvux eller arbetsmarknadsutbildning. En studerande får delta i heltidsstudier under sammanlagt högst fem månader. Enligt vuxenutbildningsförordningen skall beslut om detta fattas i varje enskilt fall på grundval av en individuell bedömning.

Stödjande och elevvårdande insatser

Även inom grundvux finns en särskild resurs, *schablontillägget*, för samma ändamål som schablontillägget för komvux med undantag av praoverksamhet. Schablontilläggen för grundvux och komvux utgör en totalresurs. Utgångspunkten för hur en kommun fördelar resursen till olika aktiviteter skall vara de studerandes behov. Föreskrifter om beräkning av schablontilläggets storlek och om dess användning finns i vuxenutbildningsförordningen.

7.3 Allmänna riktlinjer för verksamheten

Information och uppsökande verksamhet

Varje kommun skall genom lämpliga åtgärder söka nå alla som har rätt till grundvux och motivera dem att delta i utbildningen. Informationen om grundvux bör vända sig till såväl personer som kan behöva grundvux som myndigheter, organisationer, arbetsgivare m.fl., som kan komma i kontakt med grundvuxberättigade personer. Visst informationsmaterial bör vara tillgängligt på flera språk.

Kommunernas informationsinsatser vad gäller grundvux skall bedrivas i samverkan med andra anordnare av vuxenutbildning, med statliga myndigheter och med arbetsmarknadens parter i syfte att nå alla som behöver grundvux.

Studie- och yrkesorientering, studiebesök

Grundvux har stor betydelse när det gäller att förbereda de studerande för arbetslivet. Eftersom många deltagare i grundvux har

en osäker ställning på arbetsmarknaden, är det av särskild vikt att de får en väl anpassad syo. Ett nära samarbete krävs mellan lärare och syofunktionärer.

Det är viktigt att studiebesök och yrkes- och arbetslivsförberedande moment planeras in i utbildningen. Sådana inslag bör medverka till att höja motivationen hos de studerande och ge dem möjlighet att i vardagslivssituationer tillämpa förmågan att tala, läsa, skriva och räkna.

Kurativa insatser

Många studerande i grundvux lever under svåra förhållanden, ekonomiskt, socialt och psykiskt. Deras livssituation är inte sällan så otrygg och fylld av problem att studierna försvåras. Det är därför värdefullt om särskild kurativ personal kan komplettera lärarnas insatser.

Tolkning

I många situationer, t.ex. vid information om grundvux, kan det vara nödvändigt att anlita tolk. Det kan också gälla i undervisningen i samhälls- och naturorientering för icke svensktalande deltagare. Dessutom kan tolken ofta genom sin bakgrund bidra till att läraren får en större förståelse för de studerandes bakgrund och reaktioner.

7.4 Metoder och arbetsformer

Inskolningsperiod

Genom undervisningen i grundvux bör de studerande lära sig att planera och ta ansvar för sina studier. Vissa deltagare i grundvux kan knappast förväntas klara detta redan från början av sina studier.

Undervisningen bör därför inledas med en inskolningsperiod. En försiktig diagnostisering bör göras av varje individs kunskaper och färdigheter. Under inskolningsperioden skall man diskutera målen för grundvux och börja planera undervisningen med hänsyn till varje studerandes personliga mål, förutsättningar och behov. De studerande bör också förberedas på att inläringen kommer att ta tid.

Eftersom det är svårt att med ett enstaka test eller annan begränsad prövning avgöra en persons kunskaper och färdigheter, syftar inskolningsperioden också till att ge ett säkrare underlag för en bedömning av om den studerande bör gå i grundvux eller rådas till annan form av utbildning.

Planering av studierna

En effektiv undervisning förutsätter en väl genomtänkt planering. Den skall utgå från de studerandes mål med studierna, deras behov, förutsättningar och intressen. Studierna måste planeras för såväl varje studerande individuellt som för varje grupp.

Planeringen innebär att läraren och de studerande tillsammans avgör vad som skall ingå i utbildningen och hur lång tid som skall ägnas åt olika moment, i vilken ordning de skall tas upp, med vilka metoder de skall bearbetas och vilka läromedel som skall användas. Planeringen skall fortgå under hela studietiden.

Arbetsformer

Både innehållet, arbetsformerna och inläringen av vissa moment skall så långt som möjligt anpassas till varje studerandes individuella förutsättningar och behov. Undervisning i större grupper bör växla med individuellt arbete, arbete i par eller i mindre grupper. Även arbete utanför klassrummet, såsom studiebesök och praktiska övningar, bör vara naturliga inslag i undervisningen.

Hemarbete

De studerande i grundvux bör successivt få vänja sig vid att utföra en del av studierna som hemarbete. Hemarbetet har till syfte att befästa kunskaper och färdigheter genom övning av framför allt läs- och skrivförmågan. Hemarbetet bör under studiernas gång få en allt större omfattning.

Läromedel

Tillgången på läromedel som är anpassade för grundvux är begränsad. Därför bör de läromedel som används kompletteras med autentiskt material och material som utarbetas av lärare och studerande gemensamt.

Enligt vuxenutbildningslagen skall läromedlen vara kostnadsfria för dem som deltar i grundvux.

Utvärdering

Efter inskolningsperioden och med jämna mellanrum under studierna bör utvärdering ske, innan det fortsatta arbetet detaljplaneras. Studerande, lärare, skolledare, syofunktionär och kurator bör låta de erfarenheter och synpunkter som kommer fram vid utvärderingen påverka planeringen av det fortsatta arbetet. Utvärderingen kan på så sätt medverka till att förbättra de studerandes anpassning och därmed deras motivation, vilket kan bidra till att minska frånvaro och studieavbrott.

Vid de återkommande utvärderingarna bör man ta upp frågor som t.ex. måluppfyllelse, urval av stoff, avvägning mellan olika arbetsformer, läromedel, hemarbete osv. Utvärderingarna bör också kunna ge underlag för en bedömning om de studerande har uppnått målet för grundvux och har tillräckliga kunskaper och färdigheter för att övergå till annan utbildning eller till yrkesarbete. När en studerande har sådana färdigheter i att läsa, skriva och räkna som normalt uppnås på grundskolans mellanstadium, skall undervisningen i grundvux avslutas. Undervisningen skall också upphöra om den studerande inte gör tillfredsställande framsteg. Dessa frågor avgörs av skolstyrelsen enligt föreskrift i vuxenutbildningslagen.

Vid slutet av utbildningen inom grundvux kan det vara lämpligt att göra en mera övergripande utvärdering som bl.a. kan ge underlag för revidering av den lokala arbetsplanen.

I grundvux sätts inte betyg. Däremot kan den studerande som så önskar få ett av rektor utfärdat intyg över genomgången utbildning i grundvux.

8 Statens skolor för vuxna (SSV)

8.1 Inledning

De mål och riktlinjer som gäller för verksamheten inom komvux gäller i tillämpliga delar även för verksamheten vid SSV.

Eftersom SSV i väsentliga avseenden skiljer sig från komvux behandlas i detta avsnitt sådana frågor som är specifika för SSV.

8.2 Distansundervisningens uppbyggnad

Utbildningens innehåll och organisation

Undervisningen vid SSV anordnas i form av fristående kurser, uppbyggda på samma sätt som i komvux. Kurserna är emellertid vid SSV organiserade som distansundervisning med eller utan lärarhandledning vid skolan.

Kurser anordnas i såväl allmänna ämnen som yrkesämnena. Utbildningen följer de kursplaner som har fastställts för komvux.

För SSV gäller dock särskilda timplaner. SÖ beslutar vilken yrkesinriktad utbildning som skall anordnas av SSV.

Slutligen kan SSV anordna speciella kurser med enbart laborationer för studerande i laborativa ämnen.

Lärarhandledning anordnas under kursperioder vid skolan. Antalet kursperioder beror främst på ämnets karaktär och kursens timtal. Tiden mellan perioderna vid skolan skall de studerande använda för självstudier på hemorten. På så sätt varvas perioderna vid skolan med studier på egen hand.

Många vuxna kan av olika skäl inte vara hemifrån ens under så lång tid som krävs för att delta i kursperioderna vid SSV. För denna kategori erbjuder SSV distansundervisning helt på egen hand. Även dessa studerande kan erbjudas viss lärarhandledning.

Lokala arbetsplaner

I den lokala arbetsplanen konkretiseras bl.a. innebörden av den kompletterande roll som SSV har i förhållande till komvux.

8.3 Allmänna riktlinjer för verksamheten

Studie- och yrkesorientering

Syoverksamheten vid SSV bör i första hand inriktas mot skolans egna studerande. Viss förberedande vägledning och information

bör komvux på den studerandes hemort kunna ge. De studerande har dock ofta ett stort behov av vägledning före studiernas början, vilket kan kräva åtskilliga kontakter mellan dem och SSV.

Under kursperioderna vid SSV bör syoinslag regelmässigt ingå. Därigenom skapas en grund för enskilda vägledningssamtal med de studerande samt för deras individuella studieplanering.

Syofunktionären bör ha kontinuerlig kontakt med de studerande som behöver det, även under hemmaperioderna samt med studerande som enbart studerar på hemorten. Situationer kan uppstå där en studerande behöver planera om sitt studieprogram eller där skolan kan behöva gå in med stödåtgärder.

Kurativa insatser

Distansundervisningen kan vara en krävande studieform för många. Växlingen mellan hemmastudier och vistelse vid skolan kan medföra otrygghet och problem i familjen eller på arbetet. Många studerande vid SSV kan därför behöva kurativa insatser av skilda slag, såväl under perioderna vid skolan som under hemmaperioderna.

8.4 Metoder och arbetsformer

Studieplanering

Distansundervisning skall utgöra ett alternativ för människor som av olika skäl inte kan delta i motsvarande utbildning inom komvux. Sådana skäl kan t.ex. vara svårigheter att binda sig för en regelbunden undervisningstid eller önskemål om en snabbare eller långsammare studietakt än den som erbjuds i komvux.

Studerande vid SSV skall ha frihet att arbeta i sin egen takt. Det bör dock vara en strävan att studierna inte drar ut på tiden alltför länge. För att undvika splittring kan det vara nödvändigt att studerande begränsar det antal ämnen de läser samtidigt. En viss omväxling mellan ämnena kan dock vara stimulerande för studiearbetet.

Distansundervisningen kräver både viss studievana och stor självdisciplin. Under hemmaperioderna bör skolan hålla kontakt med

de studerande och dessa bör också ha möjlighet att själva ta kontakt med lärarna för att få hjälp med studierna.

Studerande som från början bedriver distansundervisning helt på egen hand skall ha möjlighet att vid behov få viss lärarhandledning, exempelvis sammanfattande genomgångar. Sådana sammandragningar syftar bl.a. till att ge den hjälp och stimulans som det innebär att få träffa andra studerande och lära känna sin handledare. De kan också erbjudas att övergå till studier som innefattar kursperioder vid skolan. Sådana övergångar underlättas genom att kurslitteraturen är densamma och genom de kontinuerliga kontakterna mellan lärare och studerande. Lärarhandledning kan också erbjudas genom komvux på hemorten. Det kan antingen ske genom SSV:s försorg eller genom att en studerande själv vänder sig till komvux. Det är viktigt att de handledare som engageras för sådan studiehandledning är väl insatta i de studerandes situation och den kurslitteratur som de använder i sina studier vid SSV.

Kursperioderna

Vanligtvis brukar studierna vid SSV omfatta minst två kursperioder vid skolan i varje kurs. Det är väsentligt att den första perioden får karaktären av inskolningsperiod.

Distansundervisningen kräver en noggrann planering inför självstudierna. Kursperioderna vid skolan måste därför till stor del betraktas som en förberedelse för det egentliga inlärningsarbetet under hemmaperioderna. I förberedelserna ingår också att de studerande skall bli hemmastadda med de läromedel som används.

Förutom förberedelser och planering omfattar kursperioderna också sammanfattning, repetition och redovisning av vad de studerande har inhämtat under sina självstudier.

Kursperioderna är mycket koncentrerade men trots detta bör de studerande ges inflytande över valet av arbetsformer. Även om kursperioderna i hög grad syftar till att de studerande skall lära sig att individuellt planera och ta ansvar för sina studier under hemmaperioderna, måste de också få möjlighet att lära känna varandra och resp. handledare.

Läromedel

Studierande vid SSV måste ha tillgång till kurslitteratur och annat studiematerial, som är lämpligt för det större mått av självstudier som distansundervisning innebär. Detta är speciellt viktigt för de studierande som bedriver studier utan eller med begränsad lärarhandledning. Om det inte finns särskilt anpassat studiematerial att tillgå, är det viktigt att skolan kompletterar de läromedel som används med studiehandledningar och material för självstudier.

Vilka läromedel som skall användas bestäms på samma sätt som i komvux utom när det gäller material som har framställts särskilt för självstudier. Om sådant material beslutar rektor efter samråd med berörda lärare och representanter för de studierande.

Redovisningsformer, betygsättning och annan utvärdering

Inom all distansundervisning förekommer speciella uppgifter, som de studierande skall lösa och sända till skolan för granskning och rättning. I samband därmed bör läraren eller syofunktionären ta kontakt med den studierande för att diskutera resultatet och ge råd om de fortsatta studierna.

Studierande som bedriver distansundervisning utan lärarhandledning vid skolan kan endast få betyg genom särskild prövning, vanligtvis vid komvux på hemorten. Prövningen skall utgå från den kurslitteratur och det studiematerial som används vid SSV.

Förordning om övergång till nya timplaner m.m. i kommunal och statlig utbildning för vuxna

1985-05-15

SÖ:s publikation
Läroplaner 1985:8
Utkom från
trycket den
1 juli 1985

Regeringen föreskriver¹ följande.

Inledande bestämmelse

1 § Denna förordning innehåller föreskrifter med anledning av revideringen den 1 juli 1985 av 1982 års läroplan för kommunal och statlig utbildning för vuxna (Lvux 82).

Betyg

2 § I mål och riktlinjer i Lvux 82 finns fr.o.m. den 1 juli 1985 bestämmelser om betyg inom kommunal vuxenutbildning (komvux) och vid statens skolor för vuxna (SSV).

3 § En studerande som före den 1 juli 1985 har påbörjat studier på grundskolenivå inom komvux eller SSV har rätt att intill utgången av juni 1988 få slutbetyg som omfattar även betyg i franska eller tyska (etapp 1 eller 2).

4 § En studerande som har fått betyg i ämnet franska etapp 1 eller ämnet tyska etapp 1 har rätt att få betyget ändrat till att avse etapp 2.

5 § Slutbetyg som utfärdas efter utgången av juni 1985 kan omfatta betyg enligt femgradig betygsskala i vissa ämnen och tvågradig betygsskala i andra ämnen (blandade slutbetyg).

Timplaner och kursplaner

6 § Av 1 kap. 12 § vuxenutbildningsförordningen (1985:288) framgår att timplaner och kursplaner för komvux och SSV fastställs av skolöverstyrelsen.

7 § För orienteringskurs för vuxenstuderande skall ny kursplan utfärdas, att gälla fr.o.m. den 1 juli 1985.

8 § För grundskolekurser i komvux skall nya kursplaner utfärdas, att gälla fr.o.m. den 1 juli 1985.

9 § För grundskolekurser, gymnasieskolekurser, särskilda yrkesinriktade kurser och laborationskurser vid SSV skall nya timplaner utfärdas, att gälla fr.o.m. den 1 juli 1985. Samma kursplaner som gäller för komvux skall gälla för grundskolekurser och gymnasieskolekurser i allmänna ämnen (inkl. ekonomiska och tekniska ämnen) vid SSV. För gymnasieskolekurser i yrkesämnen och för särskilda yrkesinriktade kurser bestämmer skolöverstyrelsen vilka timplaner och kursplaner som skall gälla vid SSV fr.o.m. den 1 juli 1985.

10 § Äldre timplaner och kursplaner skall alltjämt gälla i fråga om kurser som har påbörjats före den 1 juli 1985.

Denna förordning skall kungöras i skolöverstyrelsens publikation Läroplaner.

Förordningen träder i kraft den 1 juli 1985.

På regeringens vägnar

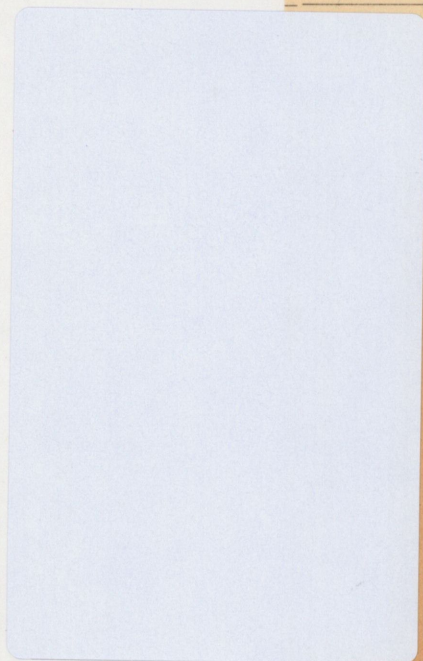
LENA HJELM-WALLÉN

Barbro Wickberg

¹ Jfr prop. 1983/84:169, UbU 1984/85:1, rskr 11

BIBLIOTEKET
GÖTEBORGS
UNIVERSITETS

KURSBOK

Ex. nr: 2

Skolöverstyrelsen
Läroplan för kommunal och
statlig utbildning av vuxna
Lvux 82. Allmän del. Mål och
riktlinjer m.m.

